

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 35 (5140) 3 верасня 2021 г.

ISSN 0024-4686

16+

У аснове
свята —
духоўнасць
стар. 2

Зарад
аптымізму
для творчасці
стар. 4

Нагода
для віншавання
талентаў
стар. 6—7

Перлінка ў пацерках Беларусі

СПЕЦЫЯЛЬНЫ
ВЫПУСК

Фота Кастуся Дробава.

Калаж Віктара Калініна.

Невялікі гарадок Капыль вядомы з XIII стагоддзя. Калісьці ён быў важным населеным пунктам на памежных землях Вялікага Княства Літоўскага, а яго жыхары прамаўлялі малітвы да Бога аж у пяці праваслаўных храмах. Памятае гісторыя і Капыльскае княства ў складзе Слуцкага, і тое, як у канцы XVI стагоддзя за горад біліся казакі Севярына Налівайкі, але былі разбітыя войскамі Хрыстафора Радзівіла. Валодаў горад калісьці і Магдэбургскім правам...

Капыльскія вулкі мінулага стагоддзя памятаюць і юнага Цішку Гартнага, апантанага рэвалюцыйнымі ідэямі, які выдаваў тут літаратурна-грамадскія рукапісныя часопісы «Зара» і «Голас нізоў», і аншлагі выступленняў тэатральнай трупы Ігната Буйніцкага, і немцаў, двойчы прагнаных з беларускіх абшараў: і ў Першую, і ў Другую сусветную вайну...

Таму Капыль — горад незвычайны, ён — сама гісторыя. Адно за адным змяняюцца пакаленні, а ён — застаецца. Зусім невыпадкава ўрачыстасці з нагоды Дня пісьменства гэтым разам маюць адбыцца менавіта ў Капылі — горадзе, які захаваў подых мінуўшчыны, чыя зямля ўзгадала шматлікія таленты і з'яўляецца сапраўднай перлінкай у пацерках Міншчыны дый Беларусі ўвогуле...

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 2 1035

Уладзімір ПЯРЦОЎ:

«Асноўнай тэмай стане Год народнага адзінства»

Дзень беларускага пісьменства — адна з найлепшых нагод для гутаркі з міністрам інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімірам Пярцовым. Гутаркі пра свята кнігі і цудоўныя сустрэчы, якія, без сумневу, адбудуцца сёлета ў Капылі, і не толькі.

— Уладзімір Барысавіч, раскажыце, калі ласка, як арганізацыйны камітэт выбірае гарады для святкавання Дня беларускага пісьменства?

— Наша мэта — ахапіць самыя розныя куткі Беларусі. Дзе толькі не пабывала свята: Полацк, Навагрудак, Орша, Заслаўе, Глыбокае, Быхаў, Сморгонь, Ганцавічы... Традыцыйна кожная вобласць прадстаўляе і адстойвае свой раён — выканаўчы камітэт прапаноўвае той ці іншы горад. Трэба падкрэсліць, што для арганізатараў гэта магчымасць не проста правесці свята, прысвечанае Дню пісьменства ў Беларусі, але і аб'яднаць вялікую колькасць самых розных сіл, што спрыяюць развіццю рэгіёна ў цэлым і раённага цэнтра ў прыватнасці. Не ў апошнюю чаргу гэта тычыцца добраўпарадкавання. Усё ж годна прымаць свята з абноўленымі вуліцамі і плошчамі, адрамантаванымі, а іншы раз новымі культурнымі аб'ектамі — у першую чаргу інтарэс органаў выканаўчай улады, якія кардынуюць сумесныя намаганні. Да таго ж тут трэба адзначыць высілку прадстаўнікоў навуковай і творчай сферы. Гэтыя людзі маюць магчымасці і здольны заўважыць патэнцыял рэгіёна, раскрыць новыя старонкі развіцця краязнаўства і гісторыі. Менавіта яны даюць штуршок да фарміравання турыстычнай галіны. Вынікі тых ці іншых даследаванняў гэтых спецыялістаў карысныя і для горада, і для раёна. Нельга абмінаць і гэтую выгаду.

Выстаўка друкаваных выданняў рыхтуецца сумесна Міністэрствам інфармацыі і Нацыянальным гістарычным музеем і будзе называцца «17 верасня — Дзень народнага адзінства»: пакажуць унікальныя артэфекты таго часу, звязаныя з уз'яднаннем беларускага народа. Напрыклад, Нацыянальны гістарычны музей прадставіць плашч і кабуру Сяргея Прытыцкага, які падпісваў у Маскве дакументы па ўваходжанні Заходняй Беларусі ў склад БССР.

— Чаму сёлета святкаваць будзе менавіта Капыль?

— Гістарычныя карані гэтага горада дазваляюць казаць пра багацце агульнай гісторыі Беларусі. Спадчына, і захаваная, і па розных прычынах страчаная, мае вялікую каштоўнасць для краіны, пацверджаную фактамі і падзеямі, набыткамі і артэфектамі. Як і многія гарады сучаснай Беларусі, Капыль дае ўяўленне пра тое, што

сабой уяўляла дзяржава ў мінулым, асабліва датычна духоўнай спадчыны. Нельга не згадаць знакамітых асоб, якія зрабілі неацэнны ўнёсак у фарміраванне айчынай культуры. У іх ліку — літаратары Цішка Гартны, Кузьма Чорны, Анатоль Астрэйка, Адам Русак, Алесь Адамовіч, Сцяпан Александровіч... Тут нарадзіліся заслужаныя дзеячы навукі Рэспублікі Беларусь Мікалай Андрэевіч Манак, доктар фізіка-матэматычных навук Аляксей Пятровіч Шкадарэвіч, доктар гістарычных навук, прафесар Аляксандр Аляксандравіч Каваленя, доктар сельскагаспадарчых навук Іван Канстанцінавіч Копцік. Адзінаццаць ураджэнцаў Капыльскага раёна ўдастоены звання Героя Саўецкага Саюза, дванаццаць — Героя Сацыялістычнай Працы, а галоўны канструктар Мінскага аўтамабільнага завода Міхаіл Сцяпанавіч Высоцкі — звання «Герой Беларусі».

— Ад чаго ніколі не адмовяцца арганізатары пры правядзенні свята пісьменства?

— Святу ўжо не адзін дзясятак гадоў, і мы ганарымся гэтай традыцыяй. Насамрэч, у сучаснай незалежнай Беларусі не так шмат свят, супараўнальных са шматвекавымі традыцыямі іншых краін. Сучасныя звычаі — каштоўнасці, якія мы не можам згубіць і якія павінны па крупінках збіраць і прымнажаць. Добрая завяздэнка — прэзентацыі творцаў з усіх абласцей на інтэрактыўных пляцоўках. Традыцыйны круглы стол пісьменнікаў Беларусі і замежжа дае магчымасць не толькі абмеркаваць пытанні літаратуры, але і паразважаць на зладзённых тэмах. Неад'емная частка свята — праваслаўная экспедыцыя, якая праводзіцца напярэдадні Дня пісьменства. Падчас вандроўкі розныя людзі разважаюць на духоўныя тэмы, што ўплываюць і на напісанне твораў, і на фарміраванне асоб, якія ў далейшым напішучы гэтыя творы. Духоўнасць нават гістарычна ляжыць у аснове кнігі. Найцікавейшая частка свята — узнагароджанне пераможцаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі. Ад гэтага мы не маем права адмовіцца. Астатняе — поле

для эксперыментаў. Усё змяняецца, таму і мы гатовы да пэўных змен, калі на гэта будуць прычыны. Пакуль такіх няма. Канцэптуальна свята мае свае абрысы і звычаі, таму наўрад ці лагічна было б парушаць іх адно толькі дзеля навацый.

— Якія праекты можна лічыць цэнтральнымі сёлета?

— Кожны раз мы імкнёмся прынесці нешта новае, але вельмі асцярожна, бо хочам захаваць напрацаванае. Асноўнай тэмай, як вядома, стане Год народнага адзінства. Гэтым разам арганізацыйны камітэт імкнуўся адлюстравач знакавыя падзеі для краіны, гісторыка-культурную і духоўную спадчыну Капыля, якія аб'яднаны пісьменніцкім словам. Сярод такіх падзей — 80-годдзе з дня пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Цэнтральная пляцоўка пад назвай «Адзінства» будзе аформлена ў адпаведнасці з зададзенай тэмай: тут прадставяць газеты і часопісы 1921—1939 гадоў. Выстаўка друкаваных выданняў рыхтуецца сумесна Міністэрствам інфармацыі і Нацыянальным гістарычным музеем і будзе называцца «17 верасня — Дзень народнага адзінства»: пакажуць унікальныя артэфекты таго часу, звязаныя з уз'яднаннем беларускага народа. Напрыклад, Нацыянальны гістарычны музей прадставіць плашч і кабуру Сяргея Прытыцкага, які падпісваў у Маскве дакументы па ўваходжанні Заходняй Беларусі ў склад БССР. Акрамя арыгінальных выданняў, арганізатары падрыхтуюць калажы з такімі публікацыямі, каб любы жадаючы мог узяць іх сабе на памяць.

— Чым яшчэ запомніцца свята ў Капылі?

— Ужо з'явіліся муралы ў гонар беларускіх пісьменнікаў Адама Русака, Алеся Адамовіча і Кузьмы Чорнага, помнік Цішке Гартнаму. У скверы стварылі Алею пісьменнікаў, дзе ўстаноўлена 17 інтэрактыўных лавак з інфармацыяй пра пісьменнікаў, якія нарадзіліся ў Капыльскім рэгіёне. На кожнай — QR-код, адсканаваўшы які, можна атрымаць доступ да біяграфіі літаратара, пазнаёміцца з яго творами. На святочных пляцоўках будзе шмат розных імпрэз, якія прывядуць Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, Нацыянальны гістарычны музей, Нацыянальная бібліятэка Беларусі... Арганізатары вельмі ўдзячны музейшчыкам за пэўныя праекты ў межах Дня беларускага пісьменства. Іх ініцыятывы даюць магчымасць аматарам з так званай правінцыі адкрыць нешта новае, цікавае, магчыма, з тых пластоў, тэматычных абсягаў, якія ім са свайго рэгіёна разгледзець цяжка. Усё ж не ва ўсіх ёсць магчымасць часта наведваць сталіцу.

— Імпрэзы імпрэзамі, а што да друкаванай кнігі? Як яна будзе прадстаўлена на Дні беларускага пісьменства?

— Гэта галоўны герой усёй дзеі. І раней, і сёлета ў Капылі. Многія мерапрыемствы праграмы — з удзелам,

па ініцыятыве пісьменнікаў, Саюза пісьменнікаў Беларусі. На Фэстывалі кнігі і прэсы плануюць прадставіць найлепшыя мастацкія выданні, літаратуру адукацыйнага характару, энцыклапедычныя даведнікі. Будуць ладзіцца шматлікія прэзентацыі, не абыдзеца без аўтограф-сесій. Асобна вылучаць кнігі-юбіляры, а таксама — пераможцаў Нацыянальнага і Міжнароднага конкурсу «Мастацтва кнігі». Падкрэслію, што ААТ «Белкніга» арганізуе шырокі гандаль кнігамі — літаральна дзясяткі тысяч назваў кніжных навінак і найлепшых выданняў ранейшых гадоў.

Гістарычныя карані гэтага горада дазваляюць казаць пра багацце агульнай гісторыі Беларусі. Спадчына, і захаваная, і па розных прычынах страчаная, мае вялікую каштоўнасць для краіны, пацверджаную фактамі і падзеямі, набыткамі і артэфектамі. Як і многія гарады сучаснай Беларусі, Капыль дае ўяўленне пра тое, што сабой уяўляла дзяржава ў мінулым, асабліва датычна духоўнай спадчыны. Нельга не згадаць знакамітых асоб, якія зрабілі неацэнны ўнёсак у фарміраванне айчынай культуры. У іх ліку — літаратары Цішка Гартны, Кузьма Чорны, Анатоль Астрэйка, Адам Русак, Алесь Адамовіч, Сцяпан Александровіч...

— Якія змены ў сувязі з эпідэміялагічнымі абставінамі?

— Па вялікім рахунку, акрамя выканання правіл, да якіх усе даўно прывычаліся, ніякіх строгіх абмежаванняў не будзе. Хіба што звернемся да анлайн-праектаў, да якіх таксама ўсе прывыклі. Так, традыцыйны круглы стол беларускіх і замежных літаратараў, а таксама некаторыя іншыя мерапрыемствы будуць трансліравацца на нашых інфармацыйных рэсурсах. Але гэта дае магчымасць паўдзельнічаць у свяце нават большай, чым звычайна, колькасці творцаў. Многія праекты Дня беларускага пісьменства будуць суправаджацца ў сацыяльных сетках.

— Уладзімір Барысавіч, ці можна нейкім чынам спрагназаваць колькасць сёлетніх удзельнікаў і наведвальнікаў у параўнанні з папярэднімі мерапрыемствамі?

— Вельмі складана, прагнозы самыя розныя. Адбітак тут накладваюць і эпідэміялагічныя абставіны, і стаўленне людзей да масавых мерапрыемстваў. Але імкнёмся зрабіць усё, каб наша справа была накіравана на стварэнне і падтрымку традыцыйных каштоўнасцей, што дапамагаюць краіне развівацца. Раю ўсім чытачам планаваць свае першыя выхадныя дні ў верасні 2021 года з разлікам на паездку ў цудоўны куток Міншчыны. Усіх чытачоў газеты «Літаратура і мастацтва» — са святам! 3 Днём беларускага пісьменства ў Капылі!

Гутарыла Яўгенія ШЫЦЬКА

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

На агульнай мове

Сёння пісьменнікі СПБ стануць удзельнікамі міжнароднага круглага стала, які градыцыйна праходзіць у межах Дня беларускага пісьменства. Тэма — выбудова сумеснай гуманітарнай прасторы — яднае творцаў розных краін у іх памкненнях да ажыццяўлення сумесных праектаў, якія служаць збліжэнню народаў, узаемаразуменню паміж імі.

Заўтра ў 16.00 у Капыльскім цэнтры культуры адбудзецца літаратурная імпрэза з удзелам паэтаў Віцебскага, Гродзенскага, Гомельскага, Брэсцкага абласных аддзяленняў Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Больш як 100 творцаў возьмуць удзел у святочных мерапрыемствах 5 верасня. На пляцоўцы «Слова пісьменніка» пройдуць імпрэзы, літаратурна-гістарычныя віктарыны, адбудуцца прэзентацыі і аўтограф-сесіі.

«Нашых сэрцаў адкрытых адзіная мова» — пад такой назвай прагучаць творы пра адзінства беларускага народа, пра слова, кнігу, паэзію. Саюз пісьменнікаў Беларусі сумесна з выдавецтвам «Мастацкая літаратура» запрасіць удзельнікаў свята прачытаць любімыя вершы з узнагароджаннем чытальнікаў кнігамі ад выдавецтва.

На пляцоўцы Саюза пісьменнікаў адбудзецца прэзентацыя праекта айчынных аўдыякніг «Чытанка», і гэта, безумоўна, пашырыць знаёмства з творамі як класікаў літаратуры, так і сучасных аўтараў. Многія з аўдыякніг агучаны на беларускай мове.

Будзе прадстаўлена кніга «Сустрэча з пісьменнікам», большасць дзіцячых аўтараў у якой — члены СПБ. Аўтабіяграфіі, змешчаныя ў зборніку, ствараліся як адказы на найбольш частыя пытанні да літаратараў, што гучаць падчас сустрэч з дзецьмі. У кнізе таксама змешчаны мастацкія творы кожнага аўтара і метадычныя рэкамендацыі па правядзенні ўрокаў літаратурнага чытання, QR-коды з дадатковай інфармацыяй.

Падчас адкрыцця свята пройдзе ўганараванне сёлетніх лаўрэатаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі. Сярод іх — пераможца ў намінацыі «Проза» Віктар Праўдзін. Сустрэцца з аўтарам і набыць яго раман

«Парыж, Эйфелева вежа і...», які ўжо карыстаецца папулярнасцю, можна будзе а 14 гадзіне на пляцоўцы «Слова пісьменніка».

З новым творчым праектам серыі «Школьная бібліятэка» пазнаёміць намінант Нацыянальнай літаратурнай прэміі пісьменнік Валерый Чудаў, стваральнік кніг, прысвечаных знакамітым людзям Беларусі. Выданні такога кшталту маюць на мэце патрыятычнае выхаванне моладзі.

Саюз пісьменнікаў Беларусі таксама запрашае на праслухванне паэтычна-музычнай кампазіцыі па творчасці класікаў і сучасных паэтаў, падрыхтаванай тэатрам паэзіі Мінскага гарадскога аддзялення СПБ. Імпрэза пачнецца ў 14.00 на галоўнай сцэне Дня беларускага пісьменства.

На творчай пляцоўцы «Літаратурнае кафэ», арганізаванай Мінскім аблвыканкамам, запланавана выступленне пісьменнікаў Мінскага абласнога аддзялення СПБ пад назвай «3 паклонам да зямлі Капыльскай». Пасля чаго адбудзецца перадача своеасаблівай эстафеты пісьменнікаў Міншчыны калегам з Гомельшчыны: «Дзякуй, Капыль! Чакаем вас у Добрушы!» Дарэчы, літаратары Палескага краю прывязуць з сабой падарунак для Цэнтральнай раённай бібліятэкі г. Капыля.

Марыя ЛІПЕНЬ

вектар

З новым букваром

Напярэдадні Свята беларускага пісьменства ў Доме прэсы адбылася прэс-канферэнцыя, дзе былі прадстаўлены кніжныя навінкі ад выдавецтваў да новага вучэбнага года. Вядучы спецыялісты розных устаноў абмеркавалі пытанні, якія датычаць заканчэння працэсу абнаўлення зместу агульнай сярэдняй адукацыі.

— У адукацыйны працэс будуць уведзены абноўленыя вучэбныя праграмы і, адпаведна, абноўленыя вучэбныя дапаможнікі для 11 класа, — адзначыла намеснік дырэктара па метадычнай працы Нацыянальнага інстытута адукацыі Людміла Раманоўская. — Пры падрыхтоўцы мы цесна супрацоўнічалі з асноўнымі выдавецтвамі Беларусі. У выніку супольнай працы аўтарскіх калектываў, супрацоўнікаў выдавецтваў, паліграфічных прадпрыемстваў, Міністэрства адукацыі, а таксама спецыялістаў нашага інстытута атрымаліся цікавыя і сучасныя выданні, якія парадуюць

сваім зместам і паліграфічным выкананнем.

Новыя дапаможнікі цалкам адпавядаюць адукацыйным запытам навучэнцаў. Вучні змогуць працаваць самастойна, сфарміраваць чытацкую і функцыянальную пісьменнасць. Удасканалена навігацыйная функцыя, што дазволіць навучэнцам арыентавацца ў медыярэсурсах, а з дапамогай QR-кодаў выконваць інтэрактыўныя заданні. Дапаможнікі аснашчаны багатым ілюстрацыйным і дадатковым матэрыялам.

— Нашы падручнікі для 11 класа, як і выданыя да мінулага навучальнага года падручнікі для 10-га, дазваляюць асвойваць змест на двух узроўнях: да кожнага вучэбнага дапаможніка распрацаваны электронны дадатак для павышанага ўзроўню. Да новых вучэбных дапаможнікаў па замежных мовах таксама распрацаваны электронны дадатак, які змяшчае аўдыяфайлы, фанетычныя практыкаванні, базу інтэрнэт-заданняў, — падкрэсліла Людміла Раманоўская.

Школьнікі змогуць пазнаёміцца і з навінкамі ад выдавецтва «Народная асвета», якое разам з інстытутам адукацыі падрыхтавала 34 падручнікі: 12 — для агульнаадукацыйных школ, 17 — для спецыяльных, яшчэ чатыры дапаможнікі распрацаваны па сістэме Брайля. Падрыхтавана мастацкая літаратура, прызначаная для навучання дзяцей з парушэннямі зроку — сёння гэта 21 кніга, — расказала дырэктар выдавецтва «Народная асвета» Вікторыя Калістратава.

Навучэнцам прадставяць абноўленыя падручнікі па замежных мовах, якія выйдуць агульным тыражом 250 тысяч асобнікаў. Частка літаратуры прызначана для настаўнікаў, для ўдасканалення ведаў педагогаў распрацаваны свае дыдактычныя матэрыялы.

Для першакласнікаў падрыхтаваны асаблівы падарунак. У гэтым вучэбным годзе яны пазнаёмяцца з новым нацыянальным букваром, які змяшчае шмат цікавінак.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

прэзентацыі

Падарожжа па чароўных казках

Цікавая сустрэча ладзілася ў філіяле «Лідская гарадская дзіцячая бібліятэка» для дзяцей аматарскага аб'яднання «Крынічка». Дзяўчынак і хлопчыкаў запрасілі на прэзентацыю кнігі Алены Запаснік «Падарунак чараўніка».

Алена Запаснік — выпускніца педагагічнага факультэта Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, удзельнік Клуба маладога літаратара, які заснаваны на базе навуковай бібліятэкі ГрДУ. Піша «экалагічныя» казкі і казкі, накіраваныя на развіццё артыкуляцый.

На старонках яе кнігі дзеці сустрэнуць хлопчыкаў і дзяўчынак, якія трапляюць у незвычайную сітуацыю і знаходзяць варыянты выхаду. Тут ажываюць жыццё,

птушкі, кветкі і нават садавіна — у казцы магчыма ўсё. Тым больш што творы гэтыя педагагічныя, вучаць дзяцей лепш ведаць навакольны свет, развіваюць імкненне вырасіці добрымі, смелымі, разумнымі.

Сваё выступленне аўтар пачала са знаёмства дзяцей з працай пісьменніка, распавяла пра тое, як нараджаецца кніга, як трапляе ў рэшце рэшт у рукі чытача. А потым дзеці адправіліся ў падарожжа па чароўных казках. Даведаліся пра тое, хто ў лесе самы незвычайны, што цацкі на самай справе чароўныя і іх трэба берагчы і не крыўдзіць.

Напрыканцы сустрэчы Алена Запаснік падарыла бібліятэцы некалькі сваіх кніг з яркімі і маляўнічымі ілюстрацыямі.

Кацярына САНДАКОВА

«ЛіМ»-акцэнт

Дата. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў навучэнцаў, студэнтаў, аспірантаў, курсантаў, выхавальнікаў, настаўнікаў і навукова-педагагічных работнікаў з Днём ведаў. «1 верасня — асаблівая дата ў календары. Усе мы ў першы дзень восені адчуваем душэўны ўздых, успамінаючы свае школьныя і студэнцкія гады», — гаворыцца ў віншаванні. Якой атрымаецца дарога да ведаў, перш за ўсё залежыць ад настаўнікаў. «Прафесіяналізм, любоў да дзяцей і актыўная грамадзянская пазіцыя кожнага з іх заслужоўваюць велізарнай удзячнасці і павагі, таму што з'яўляюцца трывалым падмуркам далейшага дабрабыту Беларусі і адзінства яе народа», — падкрэсліў Прэзідэнт.

Віншаванне. Кіраўнік дзяржавы павіншаваў народную артыстку Беларусі Ніну Ламановіч з юбілеем. «Усё сваё жыццё вы прысвяцілі служэнню беларускаму музычнаму мастацтву. За гады вашага кіраўніцтва хор Вялікага тэатра Беларусі набыў славу высокапрафесійнага калектыву, якому падудны самыя віртуозныя выканальніцкія харавыя партыі», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка пажадаў Ніне Ламановіч, каб яе творчасць яшчэ доўгі час дарыла глядачам эстэтычную асалоду ад спраўднага элітарнага мастацтва.

Супрацоўніцтва. Старшыня Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Наталля Качанава правяла рабочую сустрэчу з Мітрапалітам Мінскім і Заслаўскім Веніямінам, Патрыяршым Экзархам усяе Беларусі. Старшыня Савета Рэспублікі адзначыла, што сустрэча прадыхтавана часам: «На нядаўнім выязным пасяджэнні Прэзідыума Савета Рэспублікі, якое прайшло ў духоўна-асветным цэнтры Полацкага Спаса-Еўфрасіннеўскага манастыра, мы абмяркоўвалі падыходы і праграму далейшых сумесных дзеянняў у рабоце сістэмы, якая дазваляе эфектыўна ўплываць на негатыўныя працэсы, звязаныя з п'янствам і алкагалізмам. Настаў час падвесці пэўныя вынікі сумеснай дзейнасці». Падчас сустрэчы таксама абмеркаваны пытанні духоўна-патрыятычнага выхавання падрастаючага пакалення і моладзі, супрацоўніцтва дзяржавы і царквы і іншыя, паведамляе БелТА.

Прысвячэнне. Міністэрства сувязі і інфарматызацыі 8 верасня выпускае ў абарот паштовы блок «Архітэктура Беларусі. Праваслаўныя храмы». Дызайн паштовага блока зроблены Аленай Мядзведзь. Мастак маркі № 1430 — Таццяна Дольская. На марцы — Аляксандра-Неўскі храм, асвятчоны больш як 120 гадоў назад. Праект падрыхтаваны ў супрацоўніцтве з прыходам Аляксандра-Неўскага храма ў Мінску, паведамляецца на сайце «Белпошты». Гэта адзін з нешматлікіх архітэктурных аб'ектаў сталіцы, які захаваўся да нашых дзён практычна ў першапачатковым выглядзе. Храм пабудаваны на Вайсковых могілках Мінска ў 1898 годзе ў гонар перамогі рускіх войскаў у Руска-турэцкай вайне 1877—1878 гадоў.

Фестываль. У Мінску ў Верхнім горадзе 11 верасня адкрыецца XIII Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур, паведамліў прэс-службе Міністэрства культуры. Падчас адкрыцця пройдзе канцэртная праграма з удзелам творчых калектываў і індывідуальных выканаўцаў розных нацыянальнасцей. У якасці запрошаных гасцей у канцэрте возьмуць удзел заслужаны калектывы Дзяржаўны акадэмічны ансамбль танца Беларусі, Нацыянальны акадэмічны народны хор Беларусі імя Г. І. Ціговіча, салісты Беларускай дзяржаўнай філармоніі, заслужаны аматарскі калектывы Рэспублікі Беларусь узорны ансамбль танца «Дружба». Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур праводзіцца ў два этапы. Першы — урачыстае адкрыццё, а таксама адборачныя туры ў рэгіёнах Беларусі, дзе кожны прадстаўляе канцэртную праграму і выстаўкі з удзелам прадстаўнікоў нацыянальнасцей, якія тут пражываюць. Другі этап — заключныя мерапрыемствы ў Гродне.

Цікавосткі. Выстаўку «Зноў у школу», прымеркаваную да Дня ведаў, прапануюць наведвальнікам у Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага. Больш за 100 вырабаў ствараюць школьны свет як праз утылітарныя прадметы, так і з дапамогай разнастайных вобразаў настаўнікаў, вучняў, цікавых сюжэтных кампазіцый, паведамляюць арганізатары. Нацыянальная бібліятэка Беларусі прадстаўляе калекцыю буквароў, па якіх вучыліся беларускія дзеці ў 1900—1990-х гадах. Таксама ўвазе гасцей — бюсты і статуэткі класікаў літаратуры, творы якіх уключаны ў школьную праграму, незвычайная калекцыя сачэпак з розных краін свету. Выстаўка арганізавана сумесна з НББ, Беларускім дзяржаўным музеем народнай архітэктуры і побыту, калекцыянерамі Віктарам Суворавым і Аляксандрам Лугіным.

Агляд афіцыйных падзей ад Інэсы ПЕТРУСЕВІЧ

Місія пісьменніка: адчуваць подых гісторыі

Дзень беларускага пісьменства стаў адным з улюбёных святаў айчынных літаратараў. Пра гісторыю і традыцыі святкавання, пісьменніцкую місію і адказнасць творцы за тое, што адбываецца навокал, разважае старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец.

Калісьці і цяпер

Штогод я бываў удзельнікам свят, звязаных з Днём пісьменства. Магу ўпэўнена канстатаваць, што з кожным годам гэтае мерапрыемства арганізоўваецца ўсё лепей, таму хачу выказаць словы падзякі Міністэрству інфармацыі Рэспублікі Беларусь, асабіста намесніку міністра Ігару Бузоўскаму, які ўвесь час штосьці імкнецца палепшыць, удасканаліць і прымушае тое ж рабіць іншых...

Асабіста мне імпануе, што ў арганізацыі ўрачыстасці сышлі ад стэрэатыпаў: раней гледачы вымушаны былі назіраць на сцэне доўгія дзеі, прадстаўленыя з аглядак на гісторыю свята. Цяпер жа гэтую частку скарацілі і запоўнілі тым, што сёння найбольш актуальна.

Свята пачалося!

Сёлета адбудзецца трохдзённая ўрачыстасць.

Так, сёння ўпершыню ў Палацы Рэспублікі мае адбыцца круглы стол «Пісьменнік і адзіная гуманітарная прастора», у тым ліку ў рэжыме анлайн. Удзел бяруць прадстаўнікі іншых краін. Да абмеркавання прапануюцца тэмы, якія датычаць дзейнасці пісьменнікаў, грамадскіх дзеячаў і палітыкаў, але літаратура будзе як стрыжань дзеля таго, каб можна было паразважаць аб праблемах у свеце, пагутарыць пра складанасці, з якімі сутыкаецца чалавецтва: напрыклад, голад у Афрыцы, сітуацыя ў Афганістане...

Літаратар і грамадства

Пісьменніцкія дэлегацыі (па дзесяць чалавек з кожнай вобласці, а з Мінска — трыццаць) збіраюцца ў Капылі і будуць ладзіць сустрэчы. Усё распісана па гадзінах. Абласныя арганізацыі на сцэне распавядаюць аб тым, што зроблена ў літаратуры. Да таго ж сярод літаратараў ёсць нямала музыкантаў, спевакоў: яны выканаюць творы на словы нашых пісьменнікаў, каб паказаць іх творчасць у музычным ракурсе. Кожная арганізацыя пакажа найлепшае.

Акрамя таго, да ўрачыстасці будзе арганізавана кніжная выстаўка, дзе мы пакажам творы, што пабачылі свет на працягу года — своеасаблівае справаздача перад насельніцтвам...

У нядзелю мае адбыцца і сустрэча кіраўнікоў абласных пісьменніцкіх арганізацый з жыхарамі горада — і гэта мы арганізоўваем упершыню. Мяркую, будзе станоўчы досвед, калі пісьменнікі возьмуць за правіла рэгулярна сустракацца з насельніцтвам і гутарыць

Фота Кастуся Дробава.

на любыя тэмы. Галоўнай стане — літаратура, але яе сёння нельга разглядаць толькі як напісанне кніг: пісьменнік павінен ведаць і пра сітуацыю ў свеце, палітыку, эканоміку — але не як эканаміст, а бачыць нейкія моманты: пралікі і недахопы, напрыклад, ва ўборцы ўраджаю альбо ў выпуску пэўнай тэхнікі, і ўмець патлумачыць, чаму так адбываецца. Вельмі важна, каб пісьменнік мог адказаць на пытанні, якія хваляюць людзей. Адных трэба супакоіць, іншым правесці аналогіі ці паралелі з падобнымі з'явамі ў іншых краінах ці гісторыі...

Напрыклад, часта можна пачуць ад суразмоўцаў, што, маўляў, хацелася б мець лепшы ўзровень жыцця. Але калі параўнаць з часамі Савецкага Саюза, то цяпер на кожную сям'ю прыходзіцца больш аўтамабіляў, чым было калісьці, ды і амаль усе — іншамаркі...

Праўда, гэта стварае новыя праблемы. Так, калі я быў у Кітаі, то кінулася ў вочы: ні ў Пекіне, ні ў Шанхаі на вуліцах і ў дварах няма машын. Як аказалася, пры праектаванні дамоў прадугледжваюцца альбо шматузроўневую стаянку, альбо падземныя гаражы. Мы ж толькі набліжаемся да гэтага. Але пісьменнік, ведаючы гэта, павінен раскажаць тым, ад каго залежыць вырашэнне такіх пытанняў. Так, са Злучаных Штатаў я прывёз праект часовага шматпавярховага гаража, які збіраецца з металу, а потым, пры патрэбе, яго можна разабраць і перанесці ў іншае месца. Пісьменнік таксама павінен займацца такімі праблемамі...

Мы павінны праводзіць тлумачальную работу: распаўядаць пра складанасці, адказваць на пытанні людзей, якія трапілі ў цяжкую сітуацыю, і ў той жа час паказваць тое добрае, што ў нас ёсць, нашы дасягненні. Чаму б не раскажаць пра тое, што кожны дзясяты трактар у свеце — «Беларус»? Гэта выклікае пачуццё гонару. Апошнім часам у нашай краіне маем якасную лінейку тэхнікі для ўсіх відаў сельгасработ. Гэта таксама падстава для гонару за свой народ.

Такім чынам, выступаючы перад насельніцтвам, пісьменнік павінен падкрэсліць тое добрае, што ў нас ёсць, адказваць на пытанні, распаўядаць пра свае творы... А паказваючы праблему, творца мусіць і падказаць шляхі яе вырашэння.

Іншая задача, да вырашэння якой літаратары павінны мець дачыненне, — выхаванне моладзі. Так, мы змагаемся за тое, каб удзельнічаць у стварэнні

падручнікаў. Нядаўна адбыўся сход настаўнікаў — пісьменнікаў, на жаль, туды не запрасілі, у той час як мы маем даручэнне кіраўніка дзяржавы рыхтаваць падручнікі па мовах і літаратурах сумесна з Міністэрствам адукацыі... Пісьменніцкае слова, лічу, было б вельмі карысным!

Пра стасункі

Мы рады, што на святкаванні прыязджае шмат вядомых людзей. Саюз пісьменнікаў Беларусі заключыў шэраг дагавораў з пісьменніцкімі арганізацыямі трыццаці дзесяці краін. Гэта не значыць, што прыедуць усе, на жаль, сітуацыя з пандэміяй таго не дазваляе. Але тым, хто прыехаў, будзе дадзена магчымасць паўдзельнічаць у круглым stole, паразмаўляць з калегамі і абмяняцца досведам.

Будзем разважаць з гасцямі і пра тое, як яны жывуць і вырашаюць пытанні, у тым ліку дзяржаўнай важнасці, як яны пішуць, як забяспечаны матэрыяльна і якое атрымліваюць маральнае задавальненне ад сваёй дзейнасці. Чакаем, што нашы пісьменнікі атрымаюць зарад аптымізму для творчасці.

Заслугі і ўзнагароды

Мы ганарымся, што ў нас штогод дзесяць — дванаццаць пісьменнікаў высока ацэньваюцца дзяржавай — па тых заслугах, якія яны маюць, і той працы, якую ўклалі ў творы, па выніках іх работ з насельніцтвам, асабліва з моладдзю. Але і пісьменнікі павінны гэта разумець і цаніць...

Галоўная ўзнагарода Нацыянальнай літаратурнай прэміі.

Так, 5 верасня, падчас правядзення галоўных нашых сустрэч у Капылі, будуць аб'яўлены пераможцы літаратурнага конкурсу, які мы праводзілі — пісьменнікам уручаць граматы і прызы.

Мы ўдзячныя кіраўніку і кіраўніцтву дзяржавы, Міністэрству інфармацыі за тое, што былі знойдзены магчымасці, каб пераможцы не толькі атрымалі дыплом, але і матэрыяльную ўзнагароду. Бо ў пісьменніка ёсць праблемы, якія нельга вынесці на шырокае абмеркаванне. Так, сыходзячы на пенсію, літа-

ратары апынаюцца ў незаздрасным становішчы... Дарэчы, цяпер працуем над тым, каб унесці пэўныя змены ў закон аб пенсіях. Добра было б, каб да гэтай невялікай сумы пісьменнікі атрымлівалі надбаўкі.

Надзеі і чаканні

Спадзяюся, што сябры пісьменніцкай арганізацыі атрымаюць маральнае задавальненне, адчуваюць, што народ прыняў іх дасягненні, але ў той жа час трэба, каб пісьменнікі паглядалі на сябе крытычна, параўналі тое, што яны робяць, з дасягненнямі іншых калег па пярэ — трэба ўмець суадносіць свае магчымасці і вынікі з магчымасцямі і вынікамі іншых... А яшчэ жадаю, каб пісьменнікі нашы проста добра адпачылі: пабавілі час у кампаніі з іншымі творцамі, паспявалі і патанцавалі — гэта ж свята літаратуры і тых, хто яе стварае!

На перспектыву

Вынікі ўдзелу ў свяце дазваляюць спланаваць работу на далейшае з мэтай паляпшэння якасці літаратуры. У гэтым плане чакаем, што з'явіцца новыя творы. Нацэльваем нашых пісьменнікаў на новае, чаго яшчэ не рабілі. Напрыклад, бракуе кніг па Першай сусветнай вайне. У той жа час у нашай зямлі ляжыць да мільёна салдат і афіцэраў, якія нават не былі пахаваныя. Так, пісьменнік Вячаслаў Бандарэнка прысвяціў свае творы менавіта гэтай тэме — і некалькі яго кніг перавыдалі нават у Расіі.

У нядзелю мае адбыцца і сустрэча кіраўнікоў абласных пісьменніцкіх арганізацый з жыхарамі горада — і гэта мы арганізоўваем упершыню. Мяркую, будзе станоўчы досвед, калі пісьменнікі возьмуць за правіла рэгулярна сустракацца з насельніцтвам і гутарыць на любыя тэмы. Галоўнай стане — літаратура, але яе сёння нельга разглядаць толькі як напісанне кніг: пісьменнік павінен ведаць і пра сітуацыю ў свеце, палітыку, эканоміку...

Мы правялі даследчыцкую працу: цяпер вядомы каля двух тысяч прозвішчаў людзей, якія праславілі Беларусь за яе межамі. Пра многіх з іх ніхто не ведаў. Напрыклад, Уладзіслаў Старэвіч, стваральнік мультфільмаў, атрымліваў перамогу на ўсіх мастацкіх конкурсах — да 1970 года ўсе ўзнагароды былі яго, а ён — ураджэнец Беларусі, з беднай шляхецкай сям'і. У Парыжы ў 1968 годзе на чарговым конкурсе, дзе ён узяў найвышэйшую ўзнагароду, журналісты спыталі: «Як вы навучылі вашых жучкоў апрацаваць і надзяваць капялюш?» То-бок, яны нават не зразумелі, што мультафікі былі намалёваныя. А як Сувораў і Кутузаў бралі Ісмаіл? Толькі дзякуючы Полацкаму палку, на сто працэнтаў камплектаванаму з беларусаў... Вось і задача для літаратараў: трэба напісаць пра выбітных суайчыннікаў, данесці іх подзвігі і дасягненні да шырокай аўдыторыі!

**Матэрыял падрыхтавала
Марыя ЯРАШЭВІЧ**

«Яднаннем і любоўю ўратуемся...»

Праект «Дарога да Святыняў» — з тых, што ствараліся сапраўднымі энтузіястамі ў складаны час (пачатак 90-х гадоў мінулага стагоддзя) і з часам перараслі ў з'яву не толькі рэспубліканскага, але і міжнароднага значэння. Традыцыя працягваецца ў сёлетнім падарожжы па Беларусі. Як паведаміў кіраўнік экспедыцыі, навуковы супрацоўнік Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, даследчык літаратуры Алесь Лапата-Загорскі, удзельнікі пройдуць дарогамі Баранавіцкага, Ганцавіцкага, Лунінецкага, Салігорскага, Слуцкага, Уздзенскага і Капыльскага раёнаў. Ва ўсіх храмах на шляху экспедыцыі, якая звычайна пераадоўвае не адну сотню кіламетраў, праходзяць богаслужэнні: усе ахвотныя запальваюць свае свечкі ад прынесенай лампады з Жыватворным Агнём са Святой Зямлі. На афіцыйным партале Беларускай праваслаўнай царквы падлічылі, што агульная працягласць маршруту, які пройдзе да сталіцы Дня беларускага пісьменства 2021 года, складе 780 км.

Фота БелТА.

Упаўнаважаны па справах рэлігій і нацыянальнасцей Аляксандр Румак і Мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі Веніямін, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі. Мінск. 2021 г.

най лампадай, у якой гарыць Жыватворны Агонь ад Гроба Гасподняга. Дарэчы, выгляд аднаго з галоўных атрыбутаў вандроўкі — лампады — у 2021 годзе значна змяніўся. Яе вырабілі вядомыя мастакі ў маскоўскіх майстэрнях Рускай праваслаўнай царквы. Дастаўлена яна ў Беларусь спецыяльна для экспедыцыі «Дарога да Святыняў». Па словах Алесь Лапата-Загорскага, нязменны дэвіз экспедыцыі — выказанне Сергія Раданежскага «Яднаннем і любоўю ўратуемся» — асабліва актуальны сёлета, у Год народнага адзінства.

Гэтым разам у маршруце ўдзельнічаў — Кажан-Гарадок (Лунінецкі раён), Грэск (Слуцкі раён), Гоцк (Салігорскі раён). Завершыцца экспедыцыя 5 верасня ў Капылі святочным богаслужэннем у храме Ушэсця Гасподняга, дзе ўсе ахвотныя змогуць запаліць свечкі ад нязгаснай лампады з Жыватворным Агнём ад Гроба Гасподняга.

Пра міжнародную навукова-асветніцкую экспедыцыю разважае пастаянны ўдзельнік Іван Чарота, перакладчык, літаратуразнаўца, доктар філалагічных навук, прафесар. Спачатку ён ездзіў рэгулярна, але ў сувязі з некаторымі мерапрыемствамі Дня беларускага пісьменства, дзе быў далучаны да розных, у тым ліку арганізацыйных спраў, удзельнічаць не заўсёды атрымлівалася. Сёлета Іван Чарота не абмінуў праект увагай:

— Кажучы пра зыходныя мэты экспедыцыі, хочацца перш за ўсё адзначыць, што яны асветныя. У гэтай кан-

блівых пачуццях выклікала наведванне далёкіх вясковых храмаў і знаёмства, як правіла, са сталымі людзьмі, якія захавалі ў сабе веру і выхоўваюць у ёй дзяцей, унукаў, праўнукаў... Бачыць і адчуваць гэта неверагодна кранальна.

Што да фармату экспедыцыі, то «Дарога да Святыняў» павінна мяняцца, перакананы Іван Чарота. Адбывацца гэта павінна ў сувязі з запытамі людзей. Напрыклад, сёлета ўсё выдатна супала, і вандроўка пачалася ў Дзень ведаў. Аднак бывалі выпадкі, калі ўдзельнікі крочылі па Беларусі раней гэтай даты, то-бок да пачатку вучэбнага года, што не дазваляла наведваць установы адукацыі. Да таго ж 5 дзён — гэта даволі складана для ўсіх, асабліва для арганізатараў, адзначае прафесар і дадае, што склад удзельнікаў павінен таксама змяняцца: неабходна запрашаць новых людзей, праз розныя сродкі прапаноўваць больш шырокую інфармацыю. Літаратуразнаўца ўпэўнены, што можна знайсці нямала ахвотных паўдзельнічаць у экспедыцыі і прынесці карысць.

Мінулыя шляхі

З цягам часу вандроўка сталела і так ці інакш відазмянялася, набывала новыя і новыя традыцыі. Адною з іх стала пасадка дрэў у месцах наведвання з сімвалічнай назвай — Малітоўны сад, які павінен стаць памяццю пра падзею.

Увогуле, адна з галоўных задач падарожжа — каб кожны населены пункт адчуў атмасферу Дня беларускага пісьменства. Удзельнікі — святары Беларускай праваслаўнай царквы, вядомыя дзеячы навукі, культуры і мастацтва наведваюць храмы, навукальныя ўстановы, дзіцячыя дамы, школы-інтэрнаты, дамы састарэлых, бібліятэкі і музеі, дзе праводзяць духоўна-асветніцкія, метадычныя, літаратурныя і музычныя сустрэчы. Канферэнцыі і гэтыя сустрэчы мабільных груп з навукаў, вернікамі, зацікаўленымі — усё на працягвалася гадамі. Як успамінае Алесь Лапата-Загорскі, вышнімі такога алгарытму сталі выступленні ў Светлагорску ў 2016 годзе, калі экспедыцыя разбілася на 13 груп у школах, потым сышлася яшчэ ў 6 месцах, дзе сабралася больш дарослая аўдыторыя, а пасля адбылася агульнагарадская канферэнцыя. Такім чынам, у выніку зладжанай праграмы ўвесь горад быў задзейнічаны ў святочных мерапрыемствах.

У розныя гады ў праекце ўдзельнічала вялікая колькасць прадстаўнікоў інтэлігенцыі, у тым ліку пісьменнікі Анэля Тулупава, Браніслаў Спрычан, Васіль Жуковіч, Валянціна Коўтун, Алесь Махнач, Геннадзь Пашкоў, Алесь Петрашкевіч, Уладзімір Ліпскі, Анатоль Бутэвіч. Доўгі час арганізавала і кіравала экспедыцыяй паэтэса Ніна Загорская. Далучаліся да вандроўкі і народная артыстка Марыя Захарэвіч, археолаг і прафесар Пётр Лысенка, мовазнаўца і акадэмік Аляксандр Падлужны. Кожны год без выключэння ў вандроўцы «Дарога да Святыняў» удзельнічае Яўген Пясецкі, фотамастак, журналіст і паэт, які за амаль тры дзесяцігоддзі існавання праекта стаў яго сапраўдным летапісцам. Аб гэтым сведчыць яго своеасаблівы дзёнік-справаздача на старонках газеты «Звязда» і на сайце, а таксама фотаархіў экспедыцыі, які час ад часу прэзентуецца аўтарам.

За ўвесь час экспедыцыя адолала амаль 35 тысяч кіламетраў, а пешымі хрэснымі хадамі — каля 660 кіламетраў. З непагаснай лампадай духоўнасці прайшлі 3 мільёны 131 тысяча вернікаў, а ўсяго ў мерапрыемствах экспедыцыі паўдзельнічала 5 мільёнаў 198 тысяч чалавек. Жыватворным Агнём асвечана 655 храмаў, капліц і манастыроў. Але гэта толькі лічбы, якія з цягам часу будуць змяняцца. А нязменнае адно — імкненне людзей да веры, да ратавання яднаннем і любоўю.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Пасадка саду ў Спаса-Еўфрасіннеўскім манастыры. Полацк. 2003 г.

Сённяшняя дарога

Падарожжа — сталая частка святкавання айчыннага Дня пісьменства. Ужо дваццаць восьмы год напярэдадні кніжных сустрэч яно праходзіць праз многія гарады і вёскі Беларусі. На гэтым шляху адбываюцца незабыўныя сустрэчы з мясцовымі жыхарамі, якім удзельнікі экспедыцыі (святары, навукоўцы, літаратары) раскажваюць пра гістарычнае мінулае наведаных мясцін. Вяскоўцы і гараджане выступаюць на гэтых сустрэчах з цікавымі ўспамінамі пра мінулае сваёй малой радзімы, прыгадваюць імёны землякоў з ранейшых пакаленняў.

Сёлета ж усё пачалося ў першы дзень верасня, калі ад Мінскага Свята-Духава кафедральнага сабора (пасля благаслаўлення ў дарогу, якое прагучала ад Мітрапаліта Мінскага і Заслаўскага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Веніяміна) міжнародная навукова-асветніцкая экспедыцыя «Дарога да Святыняў» выправілася ў чарговы шлях з цудатворнай Загор'е-Сталавіцкай іконай Пакрову Прасвятой Багародзіцы і нязгас-

Хрэсны ход па вуліцах Камянца. 2005 г.

цэпцы асветніцтва ёсць два важныя складнікі. Найперш само паняцце «Дарогі да Святыняў»: чыя ж гэта дарога, куды яна вядзе і, Купалава пытанне, хто па ёй ідзе? Ідзе інтэлігенцыя — да храма, да хрысціянства, да веры. Да святла і асветы. Усім вядома, што экспедыцыя адбываецца з непагаснай лампадай, у якой гарыць Жыватворны Агонь ад Гроба Гасподняга, і інтэлігенцыя, якая штогод крочыць па дарогах Беларусі, таксама далучаецца да гэтага святла і асветы. Па-другое, невыпадкова вандроўка прывязана да Дня пісьменства і адначасова да Дня ведаў. У невялікіх гарадах і вёсках, у глыбінцы Беларусі з'яўляюцца акадэмікі, прафесары, артысты. Усе яны нясуць асвету і далучаюць да культуры. Удзельнічаць у экспедыцыі заўсёды было цікава, не ў апошнюю чаргу таму, што ўдалося аб'ездзіць фактычна ўсю Беларусь. Аса-

Перадача кніг ад удзельнікаў экспедыцыі жыхарам пасёлка Чысць Маладзечанскага раёна. 2019 г.

Мар'іна Горка. 2019 г.

Фота Яўгена Пясецкага.

Фота Яўгена Пясецкага.

лепшы твор (зборнік твораў) паэзіі

«Дзе ніткамі сказаў мы прышытыя да вечнасці»

Сімвалічная назва кнігі паэзіі Віктара Шніпа «Белае, чорнае і залатое» («Мастацкая літаратура», 2020). «Белае — гэта чыстая папера, зіма, кужаль... Чорнае — гэта зямля, ноч, вуголле... Залатое — гэта спелае збожжа, зоры, пясок... У белым ёсць чорнае, а ў чорным ёсць белае, і ўсё гэта знітавана залатым... Пра што кніга? Пра тое, што было, што ёсць і што будзе», — значыцца ў анатацыі да выдання. Складаецца яно з чатырох раздзелаў.

У першым — «Сонца, якое не заходзіць» — вершы пра гісторыю Беларусі, пра людзей, якія сталі нашым гонарам: Францыска Скарыну, Янку Купалу, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча і інш. У другім — «Музыка, якая не сціхае» — творы, напоўненыя гукамі прыроды: ветру, вады, травы і дрэў. Трэці раздзел пад назвай «Сцяжыны, якія не забываюцца» змяшчае белыя філасофскія вершы. У чацвёртым — «Раса, якая не высыхае» — хоку. Вобразы, да якіх звяртаецца аўтар, сімвалічныя для айчыннага паэтычнага

поля: неба, аблогі, зямля, свет, Беларусь, родны край, снег, дождж, сонца, поўня, Млечны Шлях, дзень. Што да аўтарскага творчага метаду, то ён своеасаблівы, у нечым нагадвае замову, што гіпнатызуе, закалявае праз пэўныя паўторы ключавых дамінантаў, на якіх трываецца верш:

*Кніга гэта планета
на якой існуе жыццё
творанае намі
і ты любіш Кнігу
і ты сябруеш з Кнігай
дзе ніткамі сказаў
мы прышытыя да вечнасці
у якой жыве Слова
як сонца
якое не заходзіць*

Якой павінна быць паэзія? «Паэтычнае “вар’яцтва” — выхад за межы, — пракаментавалі аўтар зборніка. — Але гэтак “вар’яцтва” павінна быць зразумелым для чытача, і сёння, і потым. Бо чытач —

той, хто ідзе ўслед, і ты пасвойму адкрываеш яму яго ж свет. І ён расце ўслед за табой... Пасля нас будуць мільёны — і ім будзе што адкрыць. Як дрэва расце, жыве, і, акрамя таго, што дае плады, насенне, то яшчэ і стварае кісларод. Так і паэт дае чытачу кісларод...»

Сродкі, пры дапамозе якіх ствараюцца карцінкі, простыя. Кожны з малюнкаў — як шкельца ў калейдаскопе, а ўсе разам складаюць чароўны краявід родных прастораў у цёплай гаме, нягледзячы на тое, што ў многіх вершах — пра холад і шчымлівае адчуванне адзіночаты (прыклады — з нізкі хоку «Зноў восень» з чацвёртага раздзела зборніка):

*вялікі яблык
а ў ім паўночка святла
з роднага саду*

*вечер у скверы
перабірае лісце
да зімы ёсць час*

*купы лістоты
восеньскія вулканы
спяць сярод сквера*

Да ўзнагароды сваёй Віктар Шніп паставіўся спакойна, па-філасофску. «Не я, а кніжка ўганаравана гэтай адзнакай. Падзя мяне ўзрадавала, але не здзівіла. Першую сваю прэмію — усесаюзную, імя Уладзіміра Маякоўскага — атрымаў у 27 гадоў. Тады стаць лаўрэатам было нечакана... — згадаў аўтар. — У Грузіі, у Тбілісі, пакінуў для конкурсу вершы з падрадакоўнікам, іх перастварылі па-грузінску. Я не ведаў тых людзей, якія ўганаравалі мяне прэміяй, яны не ведалі мяне... Дай Бог, каб кожны паэт атрымаў калі-небудзь прэмію, гэта як лекі, як падтрымка...»

Але, вядома ж, узнагарода зазвычай знаходзіць таго, хто не шукае яе, а проста творыць, выяўляе сябе, перастварае свет праз тое, што яму дадзена...

лепшы твор прозы

Раман вядомага беларускага пісьменніка Віктара Праўдзіна з інтрыгоўнай назвай «Парыж, Эйфелева вежа і...» — пра наш супярэчлівы час. У фокусе ўвагі аўтара — лёс звычайнага чалавека ХХІ стагоддзя, які займаецца бізнесам, жыве звычайным жыццём сем’яніна. Пачынаецца твор, здавалася б, з банальнай гісторыі: Алесь Гурскі, галоўны герой, вяртаецца з камандзіроўкі — з ахапкам руж і пярсцёнкам з брыльянтамі для жонкі ў кішэні. А жонка, як высветлілася, зусім не чакала мужа так рана...

Пад вокладкай кнігі напоўніцу разгортаецца жыццё і селяніна, і бізнесмена, і прадпрыемальнікаў, і кіраўнікоў: ад галоўных рэдактараў газет і старшыні СПК, ад пастуха, пастушкі і трактарыстаў да чыноўнікаў з дэпутацкім мандатам. Аўтару не чужыя развагі пра чалавечыя адносіны, дзе ёсць месца і каханню, і

здрадзе, пра адданую працу хлебарабаў, а таксама і пра людзей з нячыстым сумленнем. Аўтарская манера выяўляецца ў тым, што захапляльна, да апошняй старонкі ён трымае чытача ў напружанні. І гэта не дзіўна: Віктар Праўдзін — выпускнік Вышэйшай школы міліцыі Міністэрства ўнутраных спраў РСССР, працаваў у праваахоўных органах, цяпер — маёр міліцыі ў запасе. Кнігі пачаў пісаць яшчэ падчас службы ў міліцыі: неверагодных, непрыдуманых сюжэтаў хапала ў сапраўдным жыцці, «адваротны» бок якога давалася зведаць на практыцы. Назвы многіх яго папярэдніх твораў гавораць самі за сябе: «Боль, альбо Сповідзь міліцыянера» (1996), «Экзгумацыя» (1997), «Шлях да Галгофы» (2003), «Таямніцы мінскіх скрыжаванняў» (2013), «Вяртанне з

апраметнай» (1999), «Танцавальны марафон» (2001), «Нелюбімыя гінуць» (2003) і іншыя. Працаваў у літаратурных часопісах «Нёман» і «Полымя», галоўным рэдактарам выдавецтва «Мастацкая літаратура».

«...Ружы крывавымі плямамі рассыпаліся па падлозе... Перад ім стаяла Люся ў апрачкі Евы... У беласнежных руках паднос, на ім два келіхі з чырвоным віном. У прыцемненнай спальні да болю знаёмы барытон фальшыва напяваў любімую песню Алеся «Мільён алых руж».

Жончыны раскосяся вішнёва-чорныя вочы ад нечаканасці шырока расплюшчыліся і глядзелі на мужа спярша здзіўлена, потым з непрыхаваным страхам. Ад празмернага хвалявання прыгожыя поўныя грудзі прываблівых калыхнуліся, рукі нервова ўздрыгнулі,

келіхі дзынкнулі і ледзь не кульнуліся ўслед за ружамі.

— Т-ты?... — выдыхнула Люся...

Выпрабаванне не для слабых: мала таго, што жонка аказалася здрадніцай, дык і спакусіў яе не які-небудзь Апалон з трэнажорнай залы, а... родны брат-блізнік! Паступова перад чытачом разгортваюцца падзеі, што папярэднічалі гэтай сітуацыі, а таксама і тыя, што з яе вынікалі. Аўтар з майстэрствам псіхалага праводзіць свайго героя праз розныя выпрабаванні, пакутлівыя роздумы, згадкі дзяцінства, дзе не было самага галоўнага — матчынай любові... Чытач міжволі з першых старонак пачынае суперажываць галоўнаму герою, жыць яго праблемамі. Адметнасцю аўтарскага расповеду з’яўляюцца і прымаўкі, што да месца ілюструюць тую ці іншую сітуацыю: жыць — не толькі мець піць; няма больш ката, як брат на брата; без справы жыць — толькі неба капціць...

Кропка аповеду ставіцца... у Парыжы, і чытач не будзе пачувацца расчараваным...

лепшы твор публіцыстыкі

Адразу дзве кнігі Аляксандра Радзькова сталі пераможцамі ў намінацыі «Лепшы твор публіцыстыкі».

Больш чым чвэрць стагоддзя — з 1974 да 2003 года — аўтар аддаў Магілёўскаму дзяржаўнаму ўніверсітэту імя А. А. Куляшова: працаваў асістэнтам, старшым выкладчыкам, дацэнтам, прафесарам, загадчыкам кафедры алгебры і геаметрыі; намеснікам дэкана фізіка-матэматычнага факультэта, прарэктарам па вучэбнай рабоце, першым прарэктарам, рэктарам. З 2003 да 2010 года А. Радзькоў займаў пасаду міністра адукацыі Беларусі.

Самае непасрэднае дачыненне да адукацыі мае і адно з выданняў — пад назвай «Мой фізмат» («Мастацкая літаратура», 2020). Кніга гэтая распавядае пра матэматыкаў і фізікаў — вучоных, выкладчыкаў універсітэтаў, настаўнікаў. Усе яны вельмі яркія, каларытныя асобы, арыгінальныя сваімі паводзінамі і ў вучэбным працэсе, і ў непасрэдных стасунках, і ў побыце.

Аўтар распавядае пра фізмат Магілёўскага ўніверсітэта імя А. А. Куляшова, але маштаб яго разважанняў — аб фізіка-матэматычнай адукацыі ў Беларусі, яе традыцыях, дасягненнях і перспектывах.

Як заўважыў аўтар уступнага артыкула да выдання Алесь Карлюкевіч, у айчыннай мемуарнай літаратуры другой паловы ХХ — пачатку ХХІ стагоддзя няма вялікіх традыцый. Альбо амаль няма саміх мемуараў. Прычыну гэтага А. Карлюкевіч бачыць зусім не ў тым, што беларусам няма чаго сказаць альбо адсутнічаюць аўтары, за якімі няма патрэбнага жыццёвага, сацыяльнага, грамадскага і палітычнага досведу — але не могуць яны выказацца разняволены, вольна...

Доктар педагагічных навук, чалавек, які аддаў дзесяцігоддзі свайго жыцця навучы, адміністрацыйнай, дзяржаўнай і палітычнай рабоце, Аляксандр Радзькоў парушае звыклыя падыходы да беларускай мемуарыстыкі. «Ён проста распавядае, што ведае», — падкрэслівае А. Карлюкевіч. Выбітныя вучоныя і выкладчыкі Пётр Машкоўскі, Святаслаў Фаменка, Фёдар Вайтовіч, Уладзімір Эцін, Соф’я Гальдштэйн, Аляксандр Ігнаценка і многія іншыя сталі героямі расповедаў Аляксандра Радзькова.

Не менш цікавае выданне А. Радзькова — «Дыскрэты падыход да назірання жыцця» («Мастацкая літаратура», 2020). Як і папярэдняя, гэтая кніга выдадзена ў серыі «Люстэрка лёсу».

Якая яна, слава?

Калаж Аляксандра Скрэбунова.

Назва выдання, на першы погляд, можа забытаць, бо «дыскрэты» — гэта навуковы тэрмін, які азначае якасць, супрацьлеглую непарыўнасці — перарывістасць. Але ў гэтым — своеасаблівая аўтарская іранічная задума. У кнізе аўтар прыводзіць свае эпізодычныя ўражанні ў выглядзе невялікіх і зусім каротных гісторый, эсэ, расповедаў пра вучобу і працу ва ўніверсітэце, службу ў арміі і пра дзяржаўную службу, а таксама пра сустрэчы і размовы з вядомымі палітыкамі, вучонымі, пісьменнікамі,

артыстамі і спартсменамі. «Чытачы знойдуць для сябе некаторыя парадзі і пажаданні, змогуць скарыстацца досведам аўтара для арганізацыі ўласнай працы і жыцця», — значыцца ў анатацыі.

Гісторыі, якія згадваюцца на старонках выдання, тэматычна аб’яднаныя ў раздзелы: «Сям’я», «Універсітэт: вучоба», «Армія», «Універсітэт: праца», «Урад», «Навука», «Мастацтва, літаратура, спорт». У апошнім з раздзелаў у фокусе зроку аўтара — многія вядомыя творцы, прычым не толькі сучасныя. Некаторыя з расповедаў выглядаюць сапраўды перлінкамі: і павучальныя, і з гумарам. Так, аўтар упадабаў азначэнне славы Ханса Крысціяна Андэрсена — казачніку яна ўяўлялася як жанчына гіганцкага росту, якая ўважліва назірае за кожным чалавекам. Раз-пораз слава нахіляецца, бярэ каго-небудзь з натоўпу, уздымае да ўзроўню сваіх вачэй, уважліва разглядае. Потым кідае на зямлю, прыгаворваючы: «Ізноў не той!»

Гісторыі, расказаныя пад вокладкай кнігі, вартыя самай шырокай увагі: іх можна пераказваць сябрам, у многіх прыхаваная сапраўдная мудрасць, а некаторыя выклікаюць глыбокі роздум.

лепшы твор літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства

З увагай да родных мясцін

Аўтар кнігі «Пухавіччына: літаратурнае гняздо Беларусі» (Мінск, «Адукацыя і выхаванне», 2020) Алесь Карлюкевіч добра знаёмы айчыннаму чытачу. Письменник, журналист, краязнаўца, ураджэнец вёскі Зацітава Слабада Пухавіцкага раёна, выдаў не адну кнігу, прысвечаную яго роднай Пухавіччыне і гістарычнай Ігуменшчыне, іншым мясцінам і асобам Беларусі.

Гэта — краязнаўчыя нарысы «За Цітаўкаю — Слабада» (1997), «Блонь» (2007; у суаўтарстве з Браніславам Зубкоўскім), «Ігуменскі блакнот» (2000), «Рэкі і азёры Рыгора Барадуліна» (2020), «Сцежкамі Ігуменшчыны» (2008), «Ігуменскі павет (Падарожжа па родным краі)» (2020). У полі зроку аўтара не толькі адзін рэгіён ці адна краіна, але ўся прастора былога СССР.

Як вызначыў аўтар прадмовы да гэтага выдання Адам Мальдзіс, мы назіра-

ем з’яву, як «камернае краязнаўства... на вачах перарастае ў радзімнаўства, набывае глабальныя вымярэнні!» Кніга «Пухавіччына...» — яскравае таму пацвярджэнне. На прыкладзе гэтага рэгіёна Беларусі разглядаецца характар узаемасувязей мясцовасці, культурных гнёздаў з творчасцю пісьменнікаў і літаратуразнаўцаў. На старонках сапраўднай літаратурна-краязнаўчай энцыклапедыі можна шмат даведацца пра знакавых асоб айчыннага пісьменства Якуба Коласа, Янку Купалу, Кандрата Крапіву, Сымона Баранавых, Пятра Глебку, Міхася Лынькова, Міхася Чарота, Пятра Рунца, Алеся Бачылу, Генадзя Кляўко. Аўтар распавядае, як і ў сувязі з якімі падзеямі нараджаліся тыя ці іншыя мастацкія творы.

«Шмат хто з літаратураў, якія жылі і працавалі ў маім родным краі, пакінулі ў прыгожым пісьменстве тэмы і сюжэты з Пухавіччыны, пухавіцкага жыцця і побыту. Яркі прыклад — творчасць народнага песняра Якуба Коласа, які цягам многіх гадоў летаваў у пухавіцкіх вёсках і шмат напісаў пра нашы мясціны, рэкі, лясы. Значыць, літаратурная гісторыя Пухавіцкага раёна мае права быць прадметам, тэмай асобнай кнігі...» — разважае аўтар.

Што да назвы — чаму менавіта «Літаратурная карта Пухавіччыны», а не «Пухавіччыны»?.. У 2003 годзе выйшла ў свет гісторыка-дакументальная хроніка Пухавіцкага раёна «Памяць». Мовазнаўцы прыйшлі да высновы, што правільна будзе менавіта «Пухавіччына». У «Памя-

ці» — менавіта так: «Тут, на Пухавіччыне, з сёвай даўніны жылі людзі, апрацоўвалі зямлю, гадавалі дзяцей, абаранялі свой край ад ворагаў як з захаду, так і з усходу, як з поўначы, так і з поўдня...»

Адкрываецца выданне расповедам пра Мар’іну Горку, якая падарыла свету паэта Анатоля Вольнага, чый драматычны лёс абарваўся расстрэлам у 1937-м, пісьменніка Рыгора Кобеца, паэта Алеся Цвяха. З Пухавіччынай звязана імя нападзыха паэта Аляксандра Пармона, які быў супрацоўнікам пухавіцкай раённай газеты «Сцяг камунізма». І пра кожнага — малавядомыя факты біяграфіі, цытаты з твораў... Не засталіся ўбаку аўтарскіх зацікаўленняў і сучасныя творцы гэтых мясцін: Мікалай Гурын, Аляксандр Лагвіновіч, Браніслаў Зубкоўскі, Уладзімір Рунцэвіч. З такой цеплынёй і ўвагай аўтар падыходзіць да кожнага паселішча Пухавіччыны. Назвы раздзелаў сведчаць самі за сябе: «Гарэлец і ваколіцы», «Шацк», «Дукора», «У Свіслачы» і шматлікія іншыя.

лепшы твор для дзяцей і юнацтва

Кніга вершаў Валянціны Паліканінай «Маціней за ўсіх дабрыйна» («Всех сильнее доброта») («Мастацкая літаратура», 2020) распавядае шмат цікавага пра тыя рэчы, прадметы і з’явы, якія акаляюць нас з самага ранняга маленства. Аўтарскі падыход да дзіцячай тэматыкі тыповы: прадметы і з’явы «ажываюць», становяцца суразмоўцамі і сябрамі маленькіх хлопчыкаў і дзяўчынак. І пры гэтым, акрамя забаўляльнай функцыі, нясуць яшчэ і пазнавальную, сэнсавую нагрузку — але ненавязліва, без павучанняў і маралізатарства:

Паровоз

Паровоз бежал, пыхтел.
Он устал и заболел.
Но не хочет — вот натура! —
Измерять температуру.

Он сопит: «В моей машине
Смазки требует подлинник.
Дайте масло мне коровье —
Для железного здоровья!»

Героі вершаў мараць, у кожнага з іх — свой характар, свае ўчынкi. У цудоўным свеце дзяцінства і адбываюцца ўсе прыгоды, дзе заўсёды ёсць месца цуду.

З гумарам падае аўтарка распаўсюджаную сітуацыю, якая зазвычай мае месца, калі ў сям’і не адно дзіця (тут усміхнуцца і дарослыя, згадаўшы ўласныя прыгоды, калі былі малымі):

Даша и Дуняша

Заявила наша Даша:
«Я — капризная с утра,
И не стану кушать каши!
За меня пусть съест сестра!»

«Две тарелки вкусной каши
Я осилил поутру. —
Ей ответила Дуняша. —
Я в ответе за сестру!»

Валянціна Паліканіна даўно вядома як паэтэса — яе пярэ належаць шматлікія зборнікі вершаў. Філолаг па адукацыі, працавала рэдактарам і аглядальнікам часопісаў «Беларусь» і «Гаспадыня». Творы друкаваліся ў розных беларускіх і расійскіх выданнях і міжнародных зборніках, уключаны ў анталогію «Сучасная руская паэзія Беларусі». Песні на яе словы гучаць на рэспубліканскіх і міжнародных конкурсах, у тым ліку на «Славянскім базары ў Віцебску» — іх выконваюць вядомыя беларускія артысты.

Акрамя таго, Валянціна Паліканіна — актыўны грамадскі дзеяч. Яна — член вядомай грамадскай арганізацыі

«Беларускі саюз жанчын». Бярэ актыўны ўдзел у міжнародных канферэнцыях, розных мерапрыемствах і дабрачынных акцыях сваёй арганізацыі.

Асноўныя тэмы яе твораў — маці, Радзіма, вайна, любоў. Кніга вершаў для дзяцей, якая сёлета атрымала ўзнагароду як найлепшая, не першая. Аўтарка не першы год працуе ў гэтым жанры. Адметна, што ў дуэце з паэтэсай у афармленні кнігі выступіла мастачка Алена Карповіч (яна ж афармляла і папярэднюю кнігу вершаў для дзяцей В. Паліканінай — «Няма нагоды для самоты» («Ни к чему быть одному»). На ўсіх карцінках — насычаная, але не кідкай цёплая колеравая палітра — далікатная ігра святла і ценяў, тонаў і паўтонаў; твары людзей, якія перадаюць патрэбныя эмоцыі і настрой: радасць, здзіўленне, засмучэнне, упартасць, зацятасць, дабрыйна, задумненасць, чаканне, засяроджанасць — усё зроблена для таго, каб чытанне кнігі стала святам, прыемным адпачынкам і для дзіцяці, і для бацькоў.

лепшы дэбют

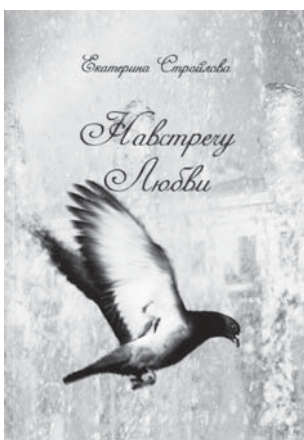
Зборнік вершаў маладой паэтэсы Кацярыны Стройлавай «Насустреч Любви» («Навстречу Любви») (Мінск. Выдавец А. Бараксін, 2020) — не пра каханне, як, магчыма, варта было б чакаць. Любоў у разуменні аўтара — паняцце нашмат больш шырокае і шматграннае. Найперш — гэта пачуццё ў Сэрцы Бога да Свайго Тварэння — чалавека. І гэтая любоў падобная на любоў маці да свайго дзіцяці: яна ўсёдаравальная і ўсёпаглынальная, але не мае нічога агульнага з усёдазволенасцю...

Любоў Бога, пераасэнсаванне існавання чалавека на Зямлі як твора, што мае свайго Скульптара, пераасэнсаванне гісторыі — біблейскай і сучаснай, лёсаў святых і некаторых сучаснікаў; духоўныя пошукі — вось асноўная тэматыка творчасці Кацярыны Стройлавай.

Паэтэса з’яўляецца выпускніцай Інстытута тэалогіі БДУ, магістрам гістарычных навук, аспіранткай РІВШ. Неаднаразова была лаўрэатам літаратурных конкурсаў і літаратурных прэмій, яе творы друкаваліся на старонках многіх часопісаў, газет і альманахаў. Пярэ Кацярыны Строй-

лавай належаць зборнікі вершаў «Цярністы шлях» («Тернистый путь»), «У Им наша жыццё» («В Нем наша жизнь»), «Клопатам захаваных» («Заботою хранимых») і кнігі «Палітра жыцця: вершы, апавесці» (Палітра жыцця: стихи, повесть).

«Жыццё наша часам бывае нялёгкім, і мы шукаем падтрымкі. Многія па дапамогу звяртаюцца да Бога. А яшчэ мы можам прасіць заступніцтва перад Богам у святых. У сваёй новай кнізе аўтар знаёміць нас з жыццём некаторых з іх. Магчыма, яны з’яўляюцца абаронцамі кагосьці з нас. Але нават калі і не так, то мы проста можам даведацца пра жыццё гэтых святых. Гэта не адзіная тэма кнігі. Тут кожны можа знайсці штосьці на свой густ: любоўная лірыка, старазапаветныя і новазапаветныя гісторыі, ваенная тэматыка, трагедыі, алегорыі, апісанні прыроды, уласных пачуццяў і інш. Ва ўсіх вершах прысутнічаюць роздумы пра жыццё: для чаго мы прыйшлі ў гэты свет, якую памяць пакінем пасля сябе...» — паведамляецца ў анатацыі да выдання.

Святая пакутніца Таціяна, прападобнамучаніца Еўдакія, святыя Спірыдон Трыміфунцкі, Кацярына, Ваніфацый і Аглаіда, Еўфрасія, Сімяон Стоўпнік, Марцініян і Фацінія, Іаан Дамаскін, Серафім Сароўскі ды іншыя сталі героямі твораў Кацярыны Стройлавай.

Вершы ў зборніку аб’яднаны ў тэматычныя падборкі: «Па старонках Старога Запавету», «Па старонках Новага Запавету», «Усе святыя, прасіце Бога за нас!», «Пакутнікі»,

«Тварцу», «Алегорыі», «Думкі ўслых», «Вершы — апаведы», «Немінучы боль страты», «Уся прырода Творцу славіць», «Колькі ты, вайна, жыццё забрала!», «Па цяжкім шляху», «Сэрца раскаянне раніць», «Трапечна сэрца», «Іконы», «Прыйдзіце ўсе да Мяне». Вершы можна чытаць не ў строгай паслядоўнасці, разгарнуўшы кніжку наўздагад. Найбольш уражваюць тыя творы, дзе аўтарка распавядае пра сябе і ўласны шлях спасціжэння Бога і Яго пакутніцкай смерці на Крыжы:

Вместе со Мною дыши

Божий промысел я до конца
не всегда понимала.
Не под силу творенью Творца
разуменье познать.
Временами мое существо,
как дитя, бунтовало,
Не желая Отцовскую волю
святую принять.

<...>

Я слова те святые сквозь сердце
свое пропускала,
И глаза открывались духовные
скорбной души.
Время шло, и, смиряясь, я почерк
Творца понимала.
«Не противься, — вещал Он, —
а вместе со Мною дыши».

Зборнік вершаў, мяркую, будзе даста-добы шырокаму колу чытачоў: духоўная тэматыка, адлюстраваная ў простых немудрагелістых вобразах, — тая крыніца, якая наталіць духоўную смагу і напоўніць душу Святлом і Любоўю.

Матэрыялы 6—7 старонак падрыхтавала Марыя ЯРАШЭВІЧ

Чабаровы вечар

Напярэдадні Свята пісьменства традыцыйна прадстаўляем творчасць той мясціны Беларусі, дзе мае адбыцца ўрачыстасць. Яны розныя, паэты Міншчыны: як краскі ў букеце, сабраным закаханым юнаком для абранніцы... А яднае іх поле — зямля, якая нарадзіла і ўзгадала таленты, жывіць натхненне прыгажосцю і летуценнасцю, разлітай у паветры над роднымі палеткамі.

Святлана БЫКАВА

3 цыкла «Восеньскія разважанні»

На шэрым небе — сонечная просінь,
Шапочка каляровым лісцем восень.
Ісці так добра ветру наўздагонку
І слухаць мудрай восені гамонку
Аб тым, што існуе паняцце «час» —
Яго не назбіраеш пражыткам.
Што восень — лету залаты вянец;
Пачатак прадугледжвае канец.
І вер ты гэтай з'яве ці не вер —
Наступны дзень складаецца з «цяпер»...

Аляксандр БЫКАЎ

Восеньскі матыў

І не будзе іначай...
Восень. Чэзнуць бары.
Ды малюся на ўдачу,
Хай і страшаць віры.

Дні гаючага лета
Павуціннем сплылі.
Мо радочкам Паэта
Адгукнуцца калі?!

Панна ў чырвоным

Па матывах Агінскага

Дзень, пражыты што марна,
Я у бок адкладу
І прысню твае мары,
Твае мары скраду.

Я прыйду без дазволу.
І ў самоце-журбе,
Як паднебнаму звону,
Я паверу табе.

Лёсу нашага човен
Зорным шляхам плыве...
Баль. І панна ў чырвоным —
Ці наяве, ці ў сне?!

Зінаіда ГАСЦІЛОВІЧ

Моцна стрэліў пярун угары
І рассек папалам дуб стары.
Засмуцілася сэрца драўніны:
— Як мне біцца на дзве палавіны,
Як мне дыхаць, вясну сустрэкаць,
Закаханых ад слоты хаваць,
Сок зямлі адным каранем піць,

За дваіх адным сэрцам любіць?
На пытанні свае дуб пачуў у адказ:
— Я страляў па табе не адзін ужо раз,
Не адзін ужо раз пасылаў перуны.
Не ў цябе, а ў зямельку траплялі яны.
Чаму зараз рассек я цябе папалам —
Ты падумай, дадумайся сам.
Што не так у жыцці ты зрабіў, дарагі?
Дзве паловы твае — гэта два берагі.
Ды ў паловах такіх — аніякай карысці.
Пакуль дышаеш сам,

адишкай жа ты выйсе.

Адным дрэвам табе ўжо ніколі не стаць...
Ды каб цвёрда на гэтай зямельцы стаяць,
Ты, як рукі сяброў, голле моцна спляці...
Толькі так па жыцці можна ўперад ісці.

Бажэна МАЦЮК

Памяць на пахі (падслуханая гісторыя)

Знявераны, здарожаны, сухі,
У горадзе, які цябе не прыме,
Гаркавасць-кіслату, што ёсць у «Прыме»,
Умешваеш у даўкія духі
На шыях абнадажэных дзяўчат.
Ім плакаць, а табе — знаходзіць іншых,
Разумных, недасяжных дый увішніх:
Гісторыі няма — адно зачын.
Здаецца, і не помнілі пакут,
Ды зноў і зноў, адчуўшы пах той

«Прымы» —

Разбаўлены, няўлоўны, немагчымы —
Глядзяць вакол хутчэй: хіба ты тут?

Людміла КРУТЛІК

Чабаровы вечар

Чабаровы вечар зорку невялічку
Ціхенька люляе ў хуценькай крыніцы.
Бесклапотны вецер ішпачацца з чаротам,
І чуваць здалёку зумканне з балота.

Недзе ў росных травах застракоча конік,
Месця кучаравы выплыве з бяздоння.
Кропелька-расінка скоціцца па твары,
Дзе ж тая дзяўчынка, што любіла

марыць?

Праплыве і знікне зорачка дзяцінства,
Запазнёна крыкне птушка недзе блізка,
Сцішыцца на момант ветрык,

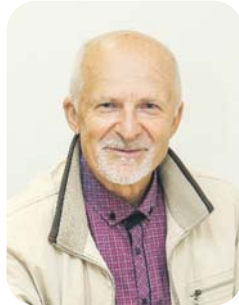
быццам сонны,

Слухаю, чакаю нечага сягоння.

Можа, дзён ішчаслівых, некалі пражытых?
Уздыхне тужліва сцэжка паміж жыта.
Можа, вуснаў цёплых з подыхам каханья?
Соладам спакусы спраўджанасць чакання.

Бесклапотны ветрык ішпачацца
з чаротам,

Выйшлі зоркі-свечкі. Пасумую потым.
Вечар чабаровы на зыходзе лета,
І радок чарговы з-пад рукі паэта.

Фёдар ГУРЫНОВІЧ

Вясёлка

Гуляе дожджык над пасёлкам.
І, ахінуўшы небакрай,
Стаіць чароўная вясёлка,
Як быццам бы вароты ў рай.
Сем колераў яна ўвабрала.
Іх небу поўнасю стае.
І аблачынкі, як каралы,
Растуць паводдаль ад яе.
Што там — ці вечнасць, ці імгненне,
Ці салаўіны звонкі грай?
Мо для самазаспакаення
Мы гэты выдумалі рай?
Што там — журба, ці карнавалы,
Ці зорка вечная гарыць?..
Не кожнаму наканавана
Вароты райскія адкрыць.

Галіна НУПРЭЙЧЫК (Плакса)

Друкаванае слова

Ф. Скарыну

Душы глыбіні беларусаў зведаў
Асветнік, гуманіст, першадрукар.
Адкрыў Радзіме таямніцу ведаў,
Бясцэнны ў дар прынёс славянам скарб.

Да ўсіх эпох, краінаў і народаў
Пабеглі з літар ланцужкі шляхоў.
Сучаснае з мінулым назаўсёды
З'ядналася праз думкі ў рытме слоў.

І продкаў галасы на роднай мове
Сягоння ў кніжных чуюцца радках.
Вякоў дыханне ў друкаваным слове.
І слова друкаванае ў вяках.

Уладзімір ЦАНУНІН

Печкуры

Часта ў сне бачу вельмі яскрава
Рэчку ў пацерках роснай зары,
У руках маіх вуда, а справа
У вядзерцы малым печкуры.

У тумане ліляў маністы,
Чаратоў пасівелы віхор.
І плыве над вадою празрыстай
Салаўёў несціхаючы хор.

Нерухома стаяць вадамеркі,
Даглядаюць мае паплаўкі.
Сонца промні, нібыта ў люстэрку,
Зіхацяць на паверхні ракі.

Мітусяцца ў паветры стракозы.
Збоку аер расце малады.
І зялёны віхор вербалозу
Нахіліўся амаль да вады.

Гэты сон абрываецца рэзка,
Бо хвалюе заўсёды мне кроў
Успамін аб рачуліцы на ўзлеску,
Дзе ў маленстве лавіў печкуроў.

Рагнэд МАЛАХОЎСКИ

Паверыць у восень

Хочацца верыць,
што гэта лістота ўваскрэсне.
Ціхі агонь заірдзеў між задумлівых дрэў.
Шырых нябёсаў ліецца панылая песня.
Як зразумець гэты слёзна-трывожны напеў?

Хочацца верыць,
што вернуцца птушкі дадому.
Іншага дому ў іх і ў мяне не было.
Сэнс гэтай восені я да канца не ўсвядоміў.
Толькі б вярнуліся птушкі і ўсё ажыло.

Хочацца верыць, што восень
палюбіць паэтаў.
Кожны згарэлы лісток —
ненapisаны верш.
Кроплі дажджу неўгамоннага —
безліч сусветаў.
Чулую восень палюбяць паэты найперш.

Хочацца верыць у восень, якая не плача.
Польмя не пасасеа ў пагоднай душы.
Стану між клёнаў крамянёных і, можа,
на ўдачу
Кіну лісток у калюгу на слізкай шашы.

Таццяна ЦВІРКА

Санет

Ужо на захад рухаецца час.
Заверасніла на гадах рытмічна.
Пастукае ў акно старэча вяз,
Хвалюе зорка ўверсе непрывычна.

Кручу-кручу верацяно падзей,
Праду тугую нітку сваёй долі.
Гасцю радасць на душы радзей.
І жорны праўду ў пыл з хлуснёй змалолі.

Здаецца, часам штось раблю не так.
З нічога вымалёўваецца драма.
Каб адишкаць сакральны, бачны знак,
Іду дарогай звыклаю да храма.

Там неба паплыве ў далоні мне.
«Любі жыццё!» — анёл зямны шапне.

Алесь ВЕТАХ

У завею па нявесту

Калі ад'язджалі ад хаты Парыбкавага Косціка, церусіў сняжок і трохі пуржыла. Як для студзеня, дык мароз не надта пёк і шчыпаўся, а, наадварот, прыемна бадзёрыў. Зацугляны конь бег з незвычайнай лёгкасцю, весела спявалі палазы. Шлях пралігаў праз поле з храбусткім покрывам снегу. А праехаць трэба было дзесяць з гакам кіламетраў. На паўдарозе, як на тую бяду, раптоўна абрынулася шалёная белая навала, усцалася снежная каламуць, а потым усахадзілася моцная бура, якая магла лёгка кульнуць сані з людзьмі. У гэтай завейнай непрагляднай шэрані можна было збіцца з тропу і згинуць. «Трэба вяртацца!» — прагучаў у мяцельнай кругаверці распачны жаночы голас...

Дзядзька Косцік, мой хросны, доўга не жаніўся, затрымаўся ў бабылях не на жарт, было яму пад трыццаць пяць, а мо і трохі болей. Цяжка цяпер казаць ці гадаць, чаму не знайшоў ён сабе другую палавіну, але застаўся адзін, і так, напэўна, і звекаваў бы ў сваёй хаце без кахання і пшчоты, каб не знайшлася тая, што вырасла перайначыць яго лёс...

А ўмяшалася ў халасцякоўскае жыццё-быццё Парыбкавага Косціка, якога ўжо, здавалася, толькі чэрці ажэняць, мая бабуля Ганна. Праўда, тады бабуляй яна не была, а прыкладна гэтакага ж веку, як і ён, прычым яшчэ досыць маладжавая і энергічная. Хто яе ведаў, то ўпэўніўся і пераканаўся, што гэта вельмі прыстойная, сур'ёзная, талковая жанчына, якая ў жыцці прытрымлівалася строгіх правіл.

Косцік Парыбак хадзіў унураны, рэдка калі ўсміхаўся. Здавалася, увесь час гэтага чалавека свідруе нейкая думка. Але вартасці ў яго як кавалера былі, ды яшчэ якія! Працавіты, гаспадарлівы, рамяством розным зарабляе, а галоўнае, амаль што непітушчы. Бабуля ж мая страшэнна не любіла апівошын, лічыла, што яе замуж за п'яніцу ісці, то лепш з моста ў ваду боўтнуцца.

Давялося ёй першай падступіцца да закаранелага халасцяка з канкрэтнай прапановай, хоць ведала: той можа ўспрыняць яе словы ў штыкі. Чалавека ж у адзін момант не памяняеш, на гэта патрэбен час. Калі першы раз завітала да Косціка, то, думала, яго нічым не проймеш і ніяк не ўтаворыш...

Бабуліна сяброўка Каця замуж больш не збіралася, бо вырашыла лепш жыць адной, чым з якім-небудзь апівохам. Сышлася яна ў акупацыю з мясцовым хлопцам, якога ці кахала, праўда, не ведаю, але шчасця не прыдбала, сямейнае жыццё ў іх не заладзілася. Той пачаў гнаць самагонку, штодня прыкладваўся да бутэлькі і ўрэшце спіўся. Потым яго на фронт забралі, дзе ён і згінуў без вестак. Кацярынка, як ласкава называла яе мая бабуля, была з далёкіх Заракаўцаў, што за Савічамі, бліжэй да Пузава, працавала краўчыхай у швейнай арцелі ў Цімкавічах. Тут і мая бабуля рупілася, шыла і пераніцоўвала вопратку. Працуючы разам, дзве маладыя жанчыны (а розніца між імі была на нейкія пяць гадоў) абзнаёміліся, пасябравалі. Родныя сёстры часам не жывуць душа ў душу, а тут, здавалася б, чужыя людзі, а сталі блізкімі.

Яны, размаўляючы, давяралі адна адной самае таёмнае. Кацярына чулым сэрцам гарнула да сяброўкі, а Ганна таксама да глыбіні душы прасякнулася спагадай, шкадобаю да маладой удавы, таму наважылася спрычыніцца да яе жаночай долі і вырашыла зрабіць добрую справу. Калі прышукаць ёй годнага жаніха, то, мусіць, знойдзе яна шчасце, і жыццё яе пойдзе на зусім іншы лад. Асядзе тут побач, не трэба будзе цягацца ў свае Заракаўцы, дзе ёй не вельмі ўтульна, бо не стала бацькоў, а ў пустой хаце хоць ваўком вый. Сама сабе гатуе, кухарыць, адно толькі добра, што цяпер працуе і ўласныя грошы мае, можа сабе дазволіць разгавецца, а не гадаць, як раней.

...І каб паспрыяць, дапамагчы сяброўцы, Ганна, бабуля мая, значыцца, пачала дзейнічаць. Вядома, яна ўсё абдумала і разважыла як след. Калі пачала перабіраць па памяці вартых яе Кацярыні хлопцаў ці мужчын, то і спыніцца не было на кім. Косціка Парыбка напачатку не разглядала як магчымага абранніка, перш ёй думалася, што гэта зусім не той жаніх, які патрэбен для супольнага жыцця: негаваркі, трохі нелюдзімы, скупаваты. Але як толькі згадала, што ён не п'е, да гарэлкі абыякавы, не бяжыць, як іншыя мужыкі, да піўнухі апахмяляцца, то і падумала пра яго як пра найбольш прыдатнага чалавека для стварэння сям'і.

Здавалася, марная гэта справа — ажаніць з Кацярынай хлапчыну з вялікім халасцякоўскім стажам. Аднак Ганна ўсё ж такі рызыкнула: прыйшла да Парыбкавага Косціка ў ролі свахі. Яна, пачаўшы здалёк і спакваля, урэшце падступіла да галоўнага — гаворкі пра сяброўку, з якою яна працуе ў арцелі і якая смачна гатуе, маўляў, раўні тут ёй няма. Сказала, што калі гасцявала ў яе на пачатку Калядаў у Заракаўцах, то чаго толькі не ела: пакаштавала запечаную шынку, студзень з хрэнам, пячоначныя аладкі, сальцісон, мячанку з гарачымі блінамі, камякі з грыбной поліўкай, наліснікі з варэннем, хрушчы, квас і жур. Па ўсёй бачнасці, пасля пераліку страў у сценах халасцякоўскай хаты гаспадару зрабілася трохі не па сабе, слінікі пацяклі, бо пра такое смакоцце, якое спазнала Ганна, ён мог хіба толькі марыць, а ў той дзень наўрад ці ў яго роце была вараная бобінка альбо хаця б макулінка. Што і казаць, зацікавіла яна Косціка сваёю сяброўкай і, каб мара для халасцяка стала явай, прапанавала паехаць у Заракаўцы на калядную пачотку.

...Набесныя сілы ўтаймавалі снежную бурю. Хоць і пазнавага, але Парыбкаў Косцік, мая бабуля і Стэфка, іх агульная з Кацярынай сяброўка, усё-ткі дабраліся, а лепш сказаць, дапаўзлі да тых Заракаўцаў. Не толькі цудамі на калядным сталае парадавала Кацярына гасцей, але яшчэ і сваімі спевамі: ды так спявала пра казака і дзяўчыну, што Косцік, які пачуваўся няёмка і стрымана-сарамліва, расчулена праслязіўся...

Парыбкаў Косцік неўзабаве перавёз Кацярынку ў сваю хату, яны пашлюбаваліся. Доўга не цягнуў, сам паехаў і забраў яе. Праўда, перад гэтым наведваўся ў арцель, паклікаў Кацярыну, каб перамовіцца. Разам пражылі яны доўгае жыццё. Шкада толькі, што дзетак сваіх не прыдбалі, клапаціліся пра жончыну пляменніцу. Дзядзька Косцік стаў маім хросным бацькам. Бабуля зрабіла ласку і дабро, то і ён не адмовіў, калі тая папрасіла пахрысціць унука.

Адкуль я ведаю пра сватанне майго хроснага? Ды бабуля Ганна распавядала мне на Каляды. Зіма выдалася без снегу, у студзені на галаву ліў дождж. Дык яна і

згадала, якія раней моцныя сцюжы і разы былі, калі, едучы ў сваты, заблукалі ў снежнай куламесе пад Заракаўцамі.

Расплата за каханне

Саракатрохгадовы прыгажун Федзя, артыст і матчын сваяк, закахаўся ў маладзенькую дзяўчыну, ды так, што не ўцяміў, што робіць. Яна выглядала на яго дачку — танклявая, лёгка, з цёмна-блакітнымі вачыма. Каханне ўскружыла і зачуманіла галаву. Пасля летніх гастроляў ён адразу пакінуў жонку і сям'ю, сышоўся з новай пасіяй. Усе артысты, як казалі мая мама, «улюбывыя», яны палка заляцаюцца, нярэдка мяняюць партнёраў — і не толькі на сцэне, але і ў жыцці.

Федзя, як здавалася на першы погляд, мужчына сур'ёзны і сталы, не стаў выключэннем, запаў на маладзенькую пекную артыстачку, з якой выступаў поруч цэлы сезон, а цяпер бегаў за ёю, як нітка за чаўнаком. Што і казаць, надараецца ў мужчын пасля сарака такога: галава сівее, а розум шалее. Прыкладнага, узорнага сем'яніна з Федзі-артыста не атрымалася. Даў ён маху, не падумаў, што дзеці, хай сабе ўжо і вялікія, без бацькі застаюцца. Калі Федзя наведваўся на радзіму і прызнаўся сваёй маці, што развёўся з жонкай і пайшоў з дому, яна ад нечаканасці ўсклікнула «Божачкі!», пляснула рукамі, завожкала, а затым загаласіла, прыгаворваючы і пытаючыся ў яго, нібы ў малога, які ўчыніў шкоду: «Што ж гэта ты нарабіў, паршывец, га?». Шчыра кажучы, на іншую матчыну рэакцыю Федзя і не спадзяваўся. Тым не менш ён лічыў, што сардэчныя справы — гэта толькі яго, асабістае, нікога не датычаць, таму нават маці яму не ўказ. Аднак матуля меркавала інакш: яна не ўхваляла ні розумам, ні сэрцам безразважы, легкадумны ўчынак і разам з тым шкадавала свайго Федзя, бо ён усё-ткі сын. Здарылася найгоршае: ён неабачліва паламаў свой лёс, зрабіў няшчаснай жонку і дзяцей амаль асіраціў: тыя жывога бацьку будуць бачыць гады ў рады.

Федзя не хацеў выглядаць закончаным нягоднікам, які паводзіць сябе непрыстойна і крыўдзіць без даў прычыны жанчыну, з якой пражыў у шлюбe шмат гадоў. Яму трэба было казаць пра нешта адмоўнае, крыўднае для яго, каб гэта спрацоўвала як важкі аргумент на карысць таго, што далей з жонкай ён не мог жыць як нармальныя людзі. Маўляў, пайшоў разлад, разрыў адносінаў стаў непазбежнасцю, неабходнасцю і нават выратаваннем. Між тым Федзька гаварыў-плёў пра жонку абы-што, толькі б маці — сама заўсёды дбайная, акуратная, клапацілая — дала веры: «Яна крупы не мыла»; «Яна ўвесь час суп перасольвала»; «Яна новую сарочку прапаліла»... Хацелася, каб маці не злавалася, не сварылася і хоць на момант заняла яго бок, хоць адзін раз чымсьці абурылася і была таксама незадаволеная ёю, як і ён. Першая жонка раптам зрабілася дрэннаю, не вартаю такога бездакорнага мужа, цудоўнага сына сваёй маці і артыста з артыстаў, з якога трэба пылінкі здзьмухнуць.

Маці гневалася, што сын прамыняў галоўнае ў жыцці на ўцехі з нейкай маладухай, нахабнай і палкай на любошчы, а сям'я ж, як ні круці, — самае важнае і каштоўнае, што мае чалавек. «І каб не прыязджаў з ёю! Вочы мае бачыць яе не хочучы!» — абураючыся, строга папярэдыла маці. Яна аж да самага ад'езду дай-

мала сына: то ўшчувала, то ўгаворвала, просячы вярнуцца ў сям'ю да дзяцей і жонкі. Жанчына да апошняга спадзявалася, што сын прыслухаецца да яе мацярынскага голасу, урэшце апамятаецца і ўсё зробіць так, як кажа і раіць яна. Нягледзячы на тое, што Федзя спрабаваў гаварыць пра сваю маладую жонку вельмі добра і станоўча, маці і слухаць нічога не хацела пра разлучніцу, якая на чужым няшчасці захацела быць шчаслівай. Хутчэй за ўсё, як прадчувалася, яго сына абкруціла выпешчаная гарадская паненка, беларучка і верціхвостка, якая прыліпла і ніяк цяпер не адчэпіцца. Маці слаба верылася, што яе Федзя сам пабег за чужой спадніцай. Ёй думалася, што сын хутка нацешыцца маладой жонкай, не вытрымае доўга, бо калі ўпэўніцца, што супольнае жыццё з ёй не маліна і не цукар, сам кіне маладую кралю.

Штодзённасць часта разбурае каханне і сям'ю. Мінуў год, другі — Федзя жыў з іншай і не думаў пра былое, учарашняе, перагарнуў, здавалася, старонку папярэдняга, ранейшага жыцця назаўсёды. Маладая жонка нарадзіла Федзю сына, і ён быў ад шчасця на сёмым небе. Беражліва апекаваўся імі, сам бегаў у краму, кухарыў, вёў быт. Ён быў мадэрнейшы за любога маладога бацьку: дужа старанны, надта ўвішны, вельмі клапацілівы і досыць адказны.

Мінула яшчэ чатыры гады. Федзева маці, якой бы катэгарычнай ні была, не пагаджаючыся з выбарам сына і не прымаючы новую нявестку, калі пачула пра народзіны ўнука, узрадавалася, а як толькі хлопчык падгадаваўся, то адышла сэрцам, палагаднела, змяніла гнеў на літасць і ласкава папрасіла сына: «Прывязі, Федзечка, унука паглядзець».

Маці больш не гаварыла дрэнна пра нявестку, не ўсчынала нават гамонку пра яе, была досыць стрыманай, абмінаючы вострыя вуглы, ужо не дапякала сына, як раней, не дапытвалася, чаму ён пакінуў жонку. А яму не трэба было прыкідвацца лепшым, чым ёсць, штосьці тлумачыць, а то і прыдумляць на хаду, каб як-небудзь апраўдацца ў матчыных вачах.

Бывае, жыццё і лёс у пэўны момант паварочваюцца так, што і прадбачыць цяжка, і нават падумаць не можаш, што нешта знянацку здарыцца і ўсё пойдзе па зусім іншым сцэнарыі. Федзя не гадаў і не чакаў, што раптам стане разбітым, як старая калымага, і нікому не патрэбным. Заняпаў ён здароўем, пасля інсульту ляжаў анямелы, па першым часе не хапала моцы нават рукой паварушыць. Маладой жонкі надоўга не хапіла, каб даглядаць хворага, бездапаможнага, як малое дзіця, мужа, якога пасля шпіталізацыі давялося мусова забіраць дахаты. На першым месцы ў яе былі ролі і тэатр, а тут, як на тое ліха, трэба абцяжарваць сябе клопатамі, турботамі, малапрыемнымі і зусім непрыемнымі справамі. Ёй не захацелася быць ахвярай, заложніцай жыццёвых абставін, на няпэўны тэрмін ператварыцца з артысткі ў сядзелку, таму ўрэшце адмовілася ад свайго нямоглага Федзі, патэлефанаваўшы яго дачцэ ад першага шлюбу...

Больш на сцэну ён так і не выйшаў. Цяжка сказаць, як артыст пачуваў сябе, усведамляючы рэальнасць: ці шкадаваў пра штосьці, ці пераасэнсоўваў свой лёс, мінулае, ці проста жыў-дажываў, ні на кога і ні на што не наракаючы. Напэўна, цяжка яму было паіраць, глядзець у вочы родным і блізкім. Ці даравалі яму? Да канца, да апошняй хвіліны з ім побач была першая жонка, яна дагледзела і пахавала артыста.

«Умяшчае Сусвет найвялікшае сэрца Паэта!»

Штогод адусюль з'язджаюцца літаратары, каб узяць удзел у беларускім Свяце пісьменства. Геаграфія шырокая: краіны постсавецкай прасторы, блізкае і далёкае замежжа. Беларусы заўжды рады сустрэцца гасцей, тым больш калі яны нясуць мастацкае Слова. Прадстаўляем творы некаторых з іх, перакладзеныя на родную мову.

Гняздо ластавак

Апавяданне

Джумагельды МУЛКІЕЎ
(Туркменістан)

Ластаўка звiла гняздо. «Што з таго!» — скажаце вы... На першы погляд, так, вы праўду гаворыце, што ў гэтым асаблівая? Ну, яна звiла гняздо прама над дзвярыма маёй кватэры. А ў пад'ездзе васьмянаццаць кватэр... З іх яна выбрала маю... Кажуць, што ластаўкі гняздуюцца бліжэй да добрых людзей. Яны адчуваюць добрую аўру, адкуль бы яна ні сыходзіла... Я, увочасе, ўсіх птушак люблю, але пасля гэтага ластаўкі сталі маімі фаварытамі...

Сыходжу на працу... Асцярожна зачыняю дзверы, каб не спужаць... Іх там двое... Дзверы ў мяне старыя... Крыху рыпаць... Са шчыліны, што ўтварылася, выглядаю... Яны ў сябе... Пасля асцярожна зачыняю дзверы... Стараюся не шаркаць падэшвамі (абутак у мяне таксама стары, вынашаны), няспешна спускаюся па прыступках...

Ліфт у нас не працуе — дом таксама стары... Можна быць, гэта і да лепшага, што не працуе ліфт... А то зараз сваім грукатаннем увесь дом разбудзіў бы...

Прыходжу з працы... Яна сядзіць... Адна... Разумею: яйкі выседжвае... Хутка пойдуць нашчадкі... Асцярожна, стараючыся, каб не грукатэлі, дастаю з кішэні звязку ключоў... Як іх — гэтых ключоў — шмат... Толькі б не ўпусціць... Такі падыемца шум, што не толькі ластаўку, але і суседзяў спужае...

Гэты велізарны ключ адхіляю ў бок... Ён ад жалезнай шафы, якая стаіць у нас у кабінце на працы... У кабінце восем чалавек, а ключ адзін... І яго, як наўмысна, аддалі мне на захоўванне... А што там такога каштоўнага, у гэтай шафе ўсё ж такі... павесілі б ключы побач... Але, не... А там жа дакументы толькі трэцяй ступені значнасці... І часам некаторыя мужчыны пакладуць у шафу сабраныя на дадзены момант лішнія грошы, на той выпадак, каб у патрэбны момант пад рукою былі... І яшчэ некаторым жанчынам падабаецца захоўваць там свае залатыя завушніцы, залатыя ланцужкі... Як быццам гэтая шафа для іх самае правільнае і надзейнае месца...

Не, гэты ключ таксама... не... гэта ад дома нашага начальніка аддзела... У яго на працы асобны кабінет... Дом у яго таксама асобны... У раёне, дзе пасля ліквідацыі старых дамоў пабудавалі катэджы... Адзін з іх і належыць яму, гэта значыць, начальніку нашага аддзела... Ён зараз у камандзіроўцы... тры дні як паехаў... І вернецца таксама праз тры дні... Жыве адзін, вось і пакінуў мне ключ ад дома... каб я ў яго адсутнасць прыгледзеў за выхаванцамі-гадаванцамі — сабакам і катом... Я ўжо тры разы туды наведаўся... Пакарміў іх... Адчынаеш і заходзіш у гэты дом... а там... не, лепей не буду расказваць... скажу толькі, што ў яго для сабакі з катом асобны халадзільнік пастаўлены... Імпартны... у мяне такога няма... і ў самім халадзільніку чаго там толькі няма: і розны сабачы і каціны корм, і мяса, і косткі, асабліва гэтыя рабрынікі... А ў мяне дома халадзільнік заўсёды напалову пусты...

Ладна... ластаўка са свайго гняздэчка выглядае мяне... У яе маленькіх вачаня-

тах бачу мальбу: чаму так доўга? Зараз, зараз, мая мілая, ты мяне прабач, калі ласка, за турботы... зараз, вось знайду патрэбны ключ...

Гэты ключ таксама не падыходзіць... падобны на мой... але не мой ключ... гэта ад машыны суседа з першага пад'езда... Не, ён не даваў мне яго, каб я ездзіў на яго «Жыгулях», якія побач з домам на стаянцы прыпаркаваны... не... Яго ключ ужо тры дні знаходзіцца ў маёй звязцы... і будзе яшчэ дзён сямнаццаць... Чаму сямнаццаць? Таму што праз столькі дзён ён вернецца з санаторыя... У яго хранічны гастрит... зарабіў, пакуль збіраў грошы на тое, каб купіць машыну... А цяпер кожны год ездзіць у санаторый... А ключы ад машыны пакідае мне, каб я прыглядваў за ёю... Запускаў час ад часу рухавік, каб акумулятар не здох...

Гэты ключ я знайшоў каля года назад каля нашага пад'езда. Завітаў ва ўсе кватэры... Папытаўся, ці не згубіў хто ключ... Не, ніхто не згубіў... Прайшоўся па суседніх пад'ездах... Там таксама... У тым пад'ездзе жыве адзін... пісьменнік... З самага парога пачаў прыдумваць рознае глупства... Маўляў, можа быць, да нас у пад'езд заходзіў кватэрны злодзей... І ключ яго не падыходзіў ні да адных дзвярэй... І ён са злосці выкінуў гэты ключ проста каля пад'езда... Пасля яго фантазія разгулялася яшчэ болей... Сказаў, што, магчыма, гэты ключ ад кватэры самога злодзея... І ён чакае, калі хто-небудзь падыем ключ і пойдзе рабаваць яго самога... А сам ён там чакае... у засадзе... Зловіць таго, хто прыйшоў да яго з ключом, і здасць у міліцыю... І ўсе яго старыя «подзвігі» спішуць на таго, хто прыйшоў...

Нічога сабе Шэрлак Холмс... Вось такі пісьменнік...

А гэты ключ... Пацярпі, ластаўка... пацярпі... зараз... гэта таксама не мой ключ... хаця, так, ад маёй кватэры... яго жонка пакінула... не, яна не ў камандзіроўцы... і не ў санаторыі... яна сышла ад мяне... сказала, што «не абавязана пераўтвараць сваё каштоўнае жыццё ў попел побач з такім чалавекам...» А з якім такім чалавекам — так і не сказала... Можна было б адамкнуць дзверы яе ключом... Але не хачу!.. Хачу ўвайсці ў свой дом, адчыніўшы замok сваім ключом... Іначай будзе такое адчуванне, быццам да мяне завіталі чужыя... Ды яшчэ і без усялякага дазволу на тое. Аднойчы са мною такое ўжо здаралася... Тады я яшчэ жыў за горадам... У пасёлку і да мяне ў дом залезлі рабаўнікі... Калі там нікога не было... Сярод белуга дня... Мне пазванілі суседзі... Ужо пасля таго, як рабаўнікі сышлі, забраўшы з сабою ўсё, што мела хаця б некаторую каштоўнасць...

Яны ўвайшлі праз акно ў кухню... Я не стаў адчыняць уваходныя дзверы ў чаканні міліцыі... Але не сцяраў і таксама ўвайшоў праз акно... Замok унутраных дзвярэй яны зламалі сякерай... маёй сякерай... Яна ляжала на халадзільніку, адварнуўшыся ад мяне... быццам саромеючыся таго, што стала зброяй у руках злачынцаў... А ў доме... што яны там рабілі... пабачыць такое і ворагу не пажадаеш...

Вось і прыляцеў іх кармілец. Прынёс здабычу — дажджавога чарвяка... Пабачыўшы мяне, прысеў на падаконне... Не вытрымаў... паліцеў у гняздо... чык-чырык... Як у іх добра!.. Цёплы дом... хутка яйкі вылупяцца і выйдучы ў свет птушанят... малохаценькія... жаўтаротыя...

А я да гэтага часу стаю каля дзвярэй, перабіраючы ключы... і не знаходжу сярод мноства чужых ключоў свайго — адзінага...

З туркменскай.
Пераклад Алеся КАРЛЮКЕВІЧА

Зульфiя ХАНАНАВА
(Расійская Федэрацыя)

Жоўтая восень

Без цябе зноў у расстанні
Горад пажайцеў.
І лісьце ад хвалявання
Стала падаць з дрэў.

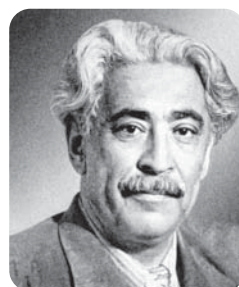
Ветрам горад не сажэеш.
Жоўтая трава,
Як жа ты не разумееш,
Шпэчучы: «Трывай...»

Паглядзі навокал смела,
Як глядзела я.
У расстанні абляцела
Маладосць мая.

Жоўтыя мімазы ў сэрцы.
Жоўтым даль цвіце.
Жоўты дождж у вокны б'еца.
Горад пажайцеў...

Чысты прада мной лісток —
Для малітвы дыванок.
І да Суднага да дня
Жыць хачу спакойна я.

Не спазнаючы зімы,
Я прашу прыйсці вясну,
І каб нашыя дамы
Страпануліся ад сну.

Самед ВУРГУН
(Азербайджан)

Паэт, як рана пастарэў ты...

Паэт, як рана пастарэў ты...
А кажуць, быў ішчаслівы, лёгка,
Ды гора на плячах ляжыць,
Хоць сэрцу хочацца палёту,
Ды лёс рыхтуе рубяжы.
Ты можаеш сам згарэць дарэшты,
Ды ўсіх не абгарэеш ты!
Чытаеш вечнасці лісты.
Паэт, як рана пастарэў ты...

Калі закончыў ты чытаць
Свае радкі... Букеты кветак
Дзяўчаты неслі для паэта,
А ты, бы помнік сумны, стаў

Алісамід КЮР
(Азербайджан)

Ліст, адасланы з ветрам

Покуль я не вярнуся,
Выпусці з клеткі птаха

Зноў ад снегу белы свет,
І на лёдзе снегу след.
Я па ім ішла дамоў,
Несла радасць і любоў.

Быццам саван, белы ліст.
Дрэмле ў снезе белы ліс.
Песня спеліца ўва мне...
Не судзіце вы мяне...

Наш агмень

Наш агмень больш не палае,
Ён стухае і стухае.
Заўтра попл узвятрыцца...
Пацямнее ўсё, і быццам
Знікне сонца над зямлёю,
Дзе застацца нам з табою.
Толькі ж нам тут не шанцуе —
Па агмені дождж танцуе...

Семафор

Вось мы й пасябравалі навякі,
Ды гэтак, што нас не разліць вадою.
Праводзім, сустракаем цягнікі,
Як летам табуны ля вадапою.

На тым жа месцы цягнікі, сады...
Ля іх мы прыпыняемся шатораз.
Як «хуткія» лятуць гады,
І крыўды зноў вяртаюцца да нас.

І ў вочы нашы, што цяпер казаць,
Адно глядзяць тунэляў калідоры...
Бывай, каханне і пусты вакзал...
І плачуць з намі нашы семафоры...

Сонца ў час касьбы аж луг паліла,
Як каханне наша нас з табою.
Потым дождж лінуў, і ўсё астыла,
Залілося плыткаю вадою.

Ты, як дождж, што ўсё заліў старанна,
Ну а потым знік у шматгалоссі.
І ў душы маёй цямнее рана,
Як трава сырая на пракосе.

З башкірскай.
Пераклад Віктара ШНІПА

І ўсё шаптаў радок дарэчны
Дзявочаму здзіўленню ў такт:
«Паэт, як рана пастарэў ты!»

Быў паліўнічы хвацкі ты,
Пад буркай ночы ў пустыні,
Над прорвамі цябе масты
Вялі бяспрашна да вышынняў.
Ды не патрапіў навывілет,
Хоць часам так бывае, зрэшты...
І хтосьці пазяхнуў здалёк:
«Паэт, як рана пастарэў ты!»

Ты жорсткі быў раней да зла,
Быў ворагам ліхому слову,
Ды быў і той, хто напалову
Праўдзівы быў... Каб ты аслаб,
Ён столькі год чакаў сустрэчы,
Каб змеем запаўзіць у твой дом
З атручанай сваёй вадой:
«Паэт, як рана пастарэў ты!»

Так, пасівеў ты, мой Паэт,
Ды не бяды. З усіх жанчын
Ёсць тая, што цябе не кіне,
Хай нават зрынецца сусвет!
Ты да яе ляціш здаля,
Ты любасцю яе сажрэты.
Не скажа Родная зямля:
«Паэт, як рана пастарэў ты!»

Пераклад з рускай Таццяны СІВЕЦ

Замкні ў ёй жалобу сваю.
І чакай на мяне!
Зоркі пералічы.
Як закончыш —
Вярнуся.
Чакай мяне, чуеш!
З напрокам глядзяць ува след
Шляхі і дарогі.
Ты толькі чакай!
Дажджы змыюць слёзы,
Нябёсы заплюшчаць вочы,
А вецер падзьме на рану,
Калі ж я спазнюся,
Радок мой апошні
Крывёю
Захад сонца
Даніша.

З азербайджанскай.
Пераклад Таццяны СІВЕЦ

Прадказаў, што сталіцай стане... Нур-Султан

І не хто-небудзь, а падарожнік, пісьменнік Адольф Янушкевіч. У гэта цяжка паверыць, але факт — рэч упартая. 31 мая 1846 года ён зрабіў у сваім дзённым такі запіс: «Толькі ў гэтых краях, бадай, можна назіраць тэндэнцыі, якія назіраюцца ў Злучаных Штатах Амерыкі. Для Еўропы са шматлікім насельніцтвам гэтая з’ява незнаёмая — быццам з-пад зямлі вырастаюць як грыбы новыя населеныя пункты. Напрыклад, Акмала з’яўляецца будучай сталіцай усяго стэпавага краю».

Адольф Янушкевіч.

Аднак знойдуцца тыя, хто засумняецца: якое дачыненне яна мае да сталіцы Рэспублікі Казахстан горада Нур-Султан? Ды Акмала гэты статус афіцыйна атрымала 10 снежня 1997 года. А праз пяць месяцаў была перайменавана ў Астану. А ў гонар першага прэзідэнта гэтай краіны Нурсултана Назарбаева яе назвалі Нур-Султан. Вось і атрымліваецца, што Адольф Янушкевіч стаў такім выдатным прарокам.

Нарадзіўся ён 9 чэрвеня 1803 года ў Нясвіжы, але дзіцячыя гады правёў у маёнтку Усава, які бацькі арандавалі блізу Капыля. У сям’і асабліва прызна ставіліся да Тадэвуша Касцюшкі, блізкага сваяка Адольфавай маці. Некаторы час выходзіўся ў дзядзькі Міхаіла Янушкевіча, падпалкоўніка ў Касцюшкавым войску.

Расказваў пра жыццё карэннага насельніцтва, да якога ставіўся з нязменнай павагай. Прызнаўся: «[...] я паступова ператвараюся ў кіргіза, і юрта становіцца для мяне звычайным жыллём». Быў перакананы, што «[...] кіргізы маюць вялікія разумовыя здольнасці. Як лёгка яны выказваюць уласныя думкі! Наколькі ўмеюць адстойваць уласныя інтарэсы і разам з тым па-майстэрску пярэчачы ў дыспутах праціўніку».

Падчас вучобы на філалагічным факультэце Віленскага ўніверсітэта зблізіўся з філарэтамі. З Адамам Міцкевічам пазней і пасябраваў. Стаў прататыпам Адольфа ў «Дзядах». Спрабаваў і сам пісаць вершы, дэбютаваўшы паэтычным творам «Мелітон і Эвеліна» ў польскамоўным часопісе «Дзённік віленскі». Вучобу завяршыў у 1823 годзе.

Двума гадамі раней яго бацькі прыдбалі маёнтка Дзягільня каля Койданава, цяперашняга раённага цэнтра Дзяржынска. Пасля ўніверсітэта, верагодна, пэўны час жыў у Дзягільні. Па іншай версіі — працаваў у Камянцы-Падольскім, дзе нібыта знаходзіўся пад следствам.

Вясной 1829 года паехаў у Карлсбад, сённяшнія Карлавы Вары, каб падлячыцца, бо ад нараджэння быў хвараўты. Пасля падарожнічаў па Аўстрыі, Італіі, Швейцарыі, Германіі, Францыі. Калі пачалося паўстанне 1830—1831 гадоў, вярнуўся да бацькоў. Аднак доўга не затрымаўся. З братам Яўстахіем ноччу пераправіўся праз Нёман. Стараючыся меней трапляць на вочы, дабраліся ў

Варшаву. Для закупкі зброі ахвяраваў тысячы злотых і асабісты брыльянтавы пярсцёнак.

У баі пад Мацяёвіцамі цяжка паранены ўпаў з каня, страціў прытомнасць. Сябры падумалі, што загінуў. Аднак выжыў, трапіў у палон. Пачаліся этапныя дарогі. Даставілі ў Брэст. Затым была Масква, далёкая Вятка... З Вяткі накіравалі ў Кіеў, дзе адбыўся суд.

Лёс яго вырашаў фельдмаршал Дзмітрый Остэн-Сакен, які ўзначальваў следчую камісію, чалавек вельмі жорсткі. Найвышэйшая мера пакарання была забяспечана. Ды заступнікам нечакана выступіў... Остэн-Сакен. Спраўды ўжо: кожны чалавек — загадка. У рапарце імператару ён пакаранне смерцю праз павешанне адмяніў «дадэнай яму царом уладай». Адольфа Янушкевіча пазбавілі дваранскага звання з адпраўкай у Сібір.

Яго шлях ляжаў у Табольск. Перад доўгай дарогай развітаўся са Стэфаніяй — дзяўчынай, якую кахаў і якая кахала яго. Што гаварыў — запамятаваў. А яна шаптала: «Мой-мой-мой». І плакала, плакала... Калі пачула ад начальніка канвою «Хопіць!», закрычала так гучна, што ўсе, хто знаходзіўся побач, здрыгануліся:

— Чакаць буду!

Па прыездзе ў Табольск ад яе атрымаў адзін ліст. Следам прыйшла невялічкая пасылка, а ў ёй... Сярод рэчаў, не лішніх у яго побыце, ляжаў шлюбны пярсцёнак. Ад радасці заплакаў, балазе ў пакоі апроч яго нікога не было. Але і ад распачы — таксама. Прыняць пярсцёнак — адказаць узаемнасцю. Пагадзіцца стаць мужам... Такі на той час быў звычай. А далей як быць?

Стэфанія павінна чакаць, калі вернецца са ссылкай. Аднак гэтага ніхто не ведае. Не выйсце, калі захоча паўтарыць лёс некаторых жонак дзекабрыстаў. Ён ніколі не згодзіцца, каб добраахвотна стала ссыльнай. Адаслаў пярсцёнак назад з невялікай прыпіскай. Маўляў, не крыўдуй, дарагая Стэфачка. Не аб сабе дбаю, аб тваёй будучыні. Аб тым, што іх дарогі разышліся назаўсёды, паведаміў і сваёй маці. Коротка, з гумарам, калі і смех, і слёзы папалам: «Закончыўся роман, за які пан Бальзак мог бы, апісаўшы ўсё ў чатырох тамах, атрымаць 30 тысяч франкаў».

Знаходзячыся ў Табольску, паступова змірыўся з думкай, што гэта надоўга. Гэта і было б, калі б не «кругасветнае падарожжа». Некаторыя ссыльныя задумалі паўстанне. Хацелі прабрацца ў Бухару, а адтуль — у Індыю. Адольф Янушкевіч

ніякага дачынення да гэтай авантуры не меў. Аднак улады западозрылі і яго.

У лісце да маці ў пачатку снежня 1833 года пісаў: «10 снежня пакідаю Табольск і еду ў Ішымскі павет, у вёску Жалякоўка... Купіў сабе вялізныя сані і, упакаваўшы сябе самога і ўсю сваю маёмасць, якую прыдбаў за гэты час, хутка накіруюся ў далёкую старану. Буду цяпер, як сціплы селянін, саджаць рэпу дзе-небудзь на берагах Ішыма ці Карасу [...]»

«Сяўбой» займаўся да восені 1835-га, а ў верасні перавялі ў Ішым. Сябры, якія засталіся на волі, не забывалі. З далёкага Парыжа адгукнуўся Міцкевіч. Часта хадзіў ці ездзіў на паляванне, займаўся сельскай гаспадаркай. І шмат чытаў, бо дазволілі атрымліваць многія рускія і замежныя выданні. Прыдбаўшы невялікі домік, стварыў у ім бібліятэку, якой ахвотна карысталіся ссыльныя.

Пазнаёміўся з паэтам-дзекабрыстам Аляксандрам Адоеўскім. Аляксандр Іванавіч напісаў два вершы-прывітанні яму. Гэта яшчэ больш зблізіла іх. Але дарогі іх побач ішлі нядоўга. У жніўні 1837 года паэта адправілі простым салдатам на Каўказ. Там ён хутка захварэў і памёр.

У 1841 годзе прапанавалі выбар: пайсці на службу ў войска, альбо стаць чыноўнікам. Выбраў другі шлях. Уладкаваўся ў канцылярыю Омскага павятовага суда. А праз нейкія пяць месяцаў перавёўся ў канцылярыю начальніка так званага Пагранічнага ўпраўлення сібірскімі кіргізамі. Кіргізамі ў той называлі і казахаў.

Яшчэ праз паўгода стаў сакратаром у Камітэце па ўпарадкаванні кіргізскіх законаў. Старанна вывучаў казахскую мову. Веданне яе спатрэбілася ў час будучых паездак. Сваімі ўражаннямі падзяліўся ў лісце да маці. Рамантык па натуры, не хаваў захаплення: «Я пераадольваў высокія горы, пакрытыя лесам, у якіх водзяцца мядзведзі, маралы, ласі і алёны, уплаў перабраўся праз рэкі, нікому не вядомыя ў Еўропе, а над іх берагам упершыню за дванаццаць гадоў пачуў спеў салаўя...»

3 мая па кастрычнік 1846 года ўваходзіў у экспедыцыю на чале з начальнікам пагранічнага кіравання генерал-маёрам Мікалаем Вішнеўскім. Пра паездкі па Казахстане Янушкевіч вельмі падрабязна расказаў у сваім падарожным дзённым. Некаторыя ўражання ёсць і ў яго лістах родным і блізкім. Дзякуючы гэтаму, можна даведацца пра жыццё казахаў у першай палове XIX стагоддзя.

Часам і дзённік, і лісты нагадваюць дакументальную прозу. Асобныя ж эпізоды ўспрымаюцца нават як паэзія ў прозе. Напрыклад, захапленне прыгажосцю возера Ала-Куль: «Божухна! Якое непаўторнае відовішча! Увесь наш атрад ускрыкнуў у адзін голас, захоплены пабачаным. Ці ёсць нешта больш прывабнае на свеце? Ці можна ўявіць сабе штосьці больш манументальнае? Перад намі адкрывалася люстра водаў, якое немагчыма было ахапіць вачыма, раней не бачанае, схаванае непраходнай сцяной чароту, тое, што ахоўвала ад цікавых падарожнікаў страшная пашча тыгра, мора кіргізаў — Ала-Куль! Над хвалямі, якія дрыжэлі ў агні сонечных промяняў, горда ўзвышаецца адзіны востраў, што ўтрымлівае на сваіх плячах дзікую, змрочную востравярхую гару Арал-Тобе. Я параўнаў бы: гэта над зачараваным морам закліты замак нейкага чарнакніжніка ці духа гэтых водаў, якіх не кранула вясло ніводнага Калумба».

Расказваў пра жыццё карэннага насельніцтва, да якога ставіўся з нязменнай павагай. Прызнаўся: «[...] я паступова ператвараюся ў кіргіза, і юрта становіцца

ца для мяне звычайным жыллём». Быў перакананы, што «[...] кіргізы маюць вялікія разумовыя здольнасці. Як лёгка яны выказваюць уласныя думкі! Наколькі ўмеюць адстойваць уласныя інтарэсы і разам з тым па-майстэрску пярэчачы ў дыспутах праціўніку».

Новыя ўражання, сустрэчы дазвалялі на нейкае імгненне забываць аб Радзіме. Але наступаў час адпачынку і зноў ажывалі ў памяці вобразы, краявіды, якія не маглі выкрасліць час і адлегласць. Найбольш характэрнае такое прызнанне: «Закурыўшы, мы доўга ўспаміналі аб нашым юнацтве, аб родных краях, аб звычаях і асалодзе нашага сямейнага жыцця. Вечар быў халодным, і панавала такая цішыня, што здавалася, быццам уся прырода сцішылася... Тужліва... Успаміны хутка згасаюць, калі не асвятляе іх прамень надзеі».

Надзея зацяплілася восенню 1848 года. Дазволілі звольніцца з працы. Аднак адпускаць са ссылкай ўсё адно не збіраліся. Хадаініцтва блізкіх нічога не давалі. Яго маці — таксама. Адно за адным яна пасылала прашэнні на імя імператара: «Манарх! Прислухайся да просьбы старой, якая знаходзіцца ўжо каля дамавіны». А Мікалай І кожны раз, праглядаючы спіс сібірскіх ссыльных, якіх збіраліся вызваліць, прозвішча Янушкевіча са злосцю выкрэсліваў.

Нарэшце ў Омску застаўся зусім адзін. Усе, з кім дзяліў выпрабаванні, раз’ехаліся. Каб не сумаваць, вырошчваў кветкі. Знаходзіў іншы занятак. Пашанцавала, калі брат Яўстахій у Карлавых Варах пазнаёміўся з вядомым заводчыкам Анатолем Дзямідавым, які дамогся пераводу Адольфа Янушкевіча ў Ніжні Тагіл.

Уладкаваўся ў бібліятэку Дзямідава. Толькі працаваў у ёй нядоўга. Заступнік хутка памёр. Яўстахій прапанаваў прыняць удзел у адной з экспедыцый. Толькі як ехаць, калі за плячыма пяцьдзесят гадоў. У распачы пісаў яму: «Мінуў той час, калі я любіў і мог падарожнічаць; сёння мне патрэбны ціхі і цёплы куток. Хопіць з мяне Сібіры!.. Жывучы ўжо больш за дваццаць гадоў у сібірскім клімаце, я перанёс дзясяткамі ліхаманак, два запаленні лёгкіх і горла, тры зімы суцэльнага рэўматызму, і ўсё гэта ад холода».

На радзіму выехаў толькі ў чэрвені 1856 года. Дапамог сын Карамзіна Андрэй Мікалаевіч. Ён трыма гадамі раней прыязджаў у Ніжні Тагіл. Пазнаёміўшыся з Янушкевічам, пакінуў лісты сваіх родных, якія тычыліся апошніх дзён жыцця Аляксандра Пушкіна. Іх Адольф Янушкевіч апрацаваў. На развітанне паабяцаў уладзіць справы з яго ад’ездам. Меркаваў, што гэта будзе няцяжка. Знаходзіўся ў сваяцкіх адносінах з Дзямідавымі. З’яўляўся ад’ютантам шэфа жандарэй. Уплывовай асобай была і жонка Андрэя Мікалаевіча. Не ведаў, што Адольф Янушкевіч у імператара на асобым уліку. Таму турботы і занялі шмат часу.

Цяжкахворы ў родных мясцінах дабіраўся больш за месяц. У Дзягільні прабыў усяго адзін год. Да ранейшых хвароб дадаліся сухоты. 19 чэрвеня 1857 года памёр. Пасля сябе пакінуў кнігу «Жыццё Адольфа Янушкевіча і яго лісты з кіргізскіх стэпаў». Яна складаецца з двух тамоў — уласна дзённіка і «Пісем і дзёнікаў з падарожжа па кіргізскіх стэпах». Двухтомнік у 1861 годзе выйшаў па-польску. Другая часта выдавалася ў горадзе Алма-Аце ў перакладзе на рускую мову. Першая выйшла і па-беларуску. У ёй сярод шматлікіх запісаў ёсць і той, што сведчыць аб здзіўляльнай прароцтвасці Адольфа Янушкевіча.

Генадзь ВЯРЭНІЧ

Згадкі бабінага лета

Перанясёмся ў вёску Дарагавіца пачатку восні 1911 года. Тады яна належала Слуцкаму павету, цяпер Капыльскі раён. На сваёй малой радзіме пасля шматгадовых ростаняў зноў жыла Зоф'я Тшашчкоўская. Пішацца часам і Трашчоўская, а то і Трашчкоўская. У дзявоцтве ж была Манькоўская, па бацьку Адамаўна.

Нарадзілася ў 1847 годзе ў сям'і дробнага шляхціца і яго жонкі Міхаліны Раецкай.

Праходзілі вёсны за вёснамі, непрыкметна размяняла і свой сёмы дзясятак. І чым цяжэйшым ён становіўся, тым больша жадання задумацца над пройдзеным шляхам. На схіле ж гэтага лета яно стала асабліва дакучлівым. Каб была маладзейшай, магчыма, і за напісанне мемуараў узялася б, а то і аповесці. Цікавай атрымалася б яна, займальна-прыгодніцкай. Хаця з літаратурных жанраў заўсёды вабіла паэзія. Уласныя вершы пісала, займалася перакладамі. Толькі позна ўжо, каб за штоўцы новае брацца.

Ды прычына не толькі ва ўзросце. З кожным годам усё больш падводзіць здароўе. Нават не да паэзіі стала. Як у такім разе за штосьці новае брацца. Праўда, раней немагчым праз колькі дзён праходзіла. За гэтае ж лета зусім спакутавалася. Цёпла, сонечна, а лепей не становіцца. Па ўсім целе адчуваецца нейкая незразумелая слабасць. Зробіш крок-другі, сэрца стукае так хутка, што гатова з грудзей вырвацца. Хутка-хутка. Так праходзіла хвіліна, другая. Прыважаж — супакойваецца. Аднак паспрабуеш прыўзняцца, зноў нагадвае аб бабе.

І ўсё ж непрыкметна задрамала. Невядома, колькі б спала, калі б не зайшла пакаёўка.

— Пані Зоф'я! Пані, вам блга? — ад яе голасу ледзь не падскочыла.

Не паспела адказаць звыклае: «Нічога, табе падалося...» ці: «Можаш ісці, я крыху адпачну», як яна дадала:

— Вы гучна ў сне размаўлялі... Пра рэчку нейкую згадвалі...

Каб супакоіць яе, усміхнулася, ціха прамовіла:

— Нічога страшнага. Мала што можа прысніцца.

Пакаёўка гэтаксама ціха, як зайшла, выйшла. Толькі дзверы пакінула прычыненымі. Гэта не засталося для Зоф'і Адамаўны незаўважаным, але прамаўчала. Толькі гэтае «гучна ў сне размаўлялі» насцярожыла. Хто ведае, як усё складзецца. Самы час заняцца ўпарадкаваннем папер. Даўно збіралася гэтым заняцца. Канешне, у бацькоўскім доме мала што з рукапісаў засталося. Хіба што чарнавыя запісы ці варыянты твораў. А яшчэ тое, што напісалася па вяртанні на радзіму. Хоць не толькі...

Не нейкую рэчку ў сне прыгадала, а з верша «Ля аконца» Марыі Канапніцкай. Чарнавы пераклад недзе ў стаце, а белаў у 1888 годзе паслала паэту Зянону Пшасмыцкаму, з якім сябравала. Столькі часу прайшло, а не забылася:

*Гляджу на рэчку, там човен поўна,
З берагу хутка соваюць чоўна,
А наша рэчка, а наша Сіна,
Плывецце — кажа — ідзі, віціна...*

Выказанае Марыяй Канапніцкай і самой блізка. Ды ў большай ступені самой напісанае. Тое, што прагучала ў «Дарагавіцкіх песнях» — цыкле, прысвечаным землякам. Гэтыя вершы з'явіліся, калі ростань з роднай зямлёй пастаянна вярэдзіла душу. Напоўніцу зразумела, што такое настальгія.

Пакінула Дарагавіцу ў 1861 годзе, паступіўшы ў прыватны пансіён Францішкі Клячкоўскай у Вільні. Праўда, на працягу пяці гадоў рэгулярна наведвалася да бацькоў. Бывала і ў доме Уладзіслава Сыракомлі, з якім пазнаёмілася яшчэ шасцігадовай дзяўчынкай у Залуччы. «Вясковаму лірніку» даводзілася па маці пляменніцай мужа яго роднай сястры Лізаветы.

Паэт жадаў ёй «спяваць пасля яго на сіратлівай Літве». Яна пастаянна памятала пра яго запавет. Аднак жыццё складалася так, што знаходзілася далёка ад творчага асяродка. Пасля заканчэння пансіёна была выдадзена замуж за афіцэра расійскай арміі Вацлава Тшашчкоўскага. У час руска-турэцкай вайны 1877—1878 гадоў знаходзілася пры ім на Балканах. Каб не здагадаліся, хто такая, пераапанулася ў мужчынскае адзенне. Чым не Надзея Дурава?! Аднак калі пра Дураву даўно ведалі многія, то на Беларусі доўга і не здагадаліся, што ёсць такая пісьменніца.

Свае публікацыі яна падпісвала крыптанімам Адам М-скі. Ад скарочанага прозвішча бацькі. Прызнавалася: «Сабою сярод людзей не хачу быць не з-за капрызу, але з увагі на маё сучаснае прозвішча і на магчымую будучыню. Не хачу нікога з сабою звязваць».

Першым яе паэзію данёс да беларускага чытача літаратуразнаўца Уладзімір Казбярук. Узнавіў і многія раней невядомыя факты з яе біяграфіі. Уладзімір Міхайлавіч устанавіў, што сваімі парадкамі на Зоф'ю Тшашчкоўскую аказаў значны ўплыў актыўны ўдзельнік паўстання 1863—1864 гадоў Фелікс Зяноўвіч. Пазнаёмілася з ім у Ноўгарадзе, калі пасля вайны вярнулася ў Расію. Сама ж прызнавалася, што песні, паданні беларускага народа прыйшлі да яе ў маленстве. Беларускую мову называла «нянькай дзіцячых гадоў».

Уладзімір Казбярук адшукаў у яе лістах да Фелікса Зяноўвіча пераклады польскай песні «Каліна», а таксама песні Станіслава Манюшкі «Казак». У гэтых жа лістах гучыць і любасць да беларускай мовы: «Аднойчы, у мінулым годзе, я пачала спяваць «Каліну» амаль міжвольна на нашай сялянскай беларускай мове і паўтарыла дзяўчатам-служанкам — гэта выклікала захапленне...»

Друкавацца пачала ў 1887 годзе. Да 1906-га выступала ў польскамоўных перыядычных выданнях «Праўда», «Літоўскі веснік», «Літоўскія весткі». У 1890 годзе выйшла яе кніга паэзіі «Адзін з многіх». Па-польску ўзнаўляла і творы англійскіх, партугальскіх, французскіх, чэшскіх паэтаў. Аднак, пішучы ўласныя творы, не забывала і беларускую. Аб гэтым сведчыць верш «*** Божа, наш Бацька...», датаваны 1888 годам:

*Божа, наш Бацька, мы Твае людзі,
А неба цёмна ад чорных хмар.
На свеце цяжка, аж баліць грудзі,
Дзе ні пачуеш — голад, пажар.*

*Гулялі вятры на нашым полі
І сапсавалі нам ураджай,
І няма шчасця, і няма долі.
Божа, наш Бацька, хлеба нам дай!*

*Дай нам здароўя, ічыру ахвоту,
Калі з сахою пойдзем араць.
Ты бачыш цяжку нашу работу,
Дай жа пажытку з яе прыждаць!*

Пушкіна, Міхаіла Лермантава, Уладзіміра Маякоўскага, Аляксандра Блока, Валерыя Брусава, Ганны Ахматавай і іншых.

Апошнія гады свайго жыцця (памёр 4 студзеня 1957 года) быў дырэктарам музея Адама Міцкевіча і Юльюша Славацкага ў Варшаве. Генію польскай і беларускай літаратуры прысвяціў два тамы даследаванняў «Міцкевічаўскія рэаліі». Творчасць Адама Міцкевіча — найбольш яго прыхільнасць. Адам Мальдзіс мяркуе, што ў гісторыі польскай літаратуры цяжка знайсці даследчыка больш улюбёнага ў творчасць слаўтага класіка. Выйшла ў Леанарда Падгорскага-Аколава і даследаванне «Чачот неведомы».

У яго кнізе «Выбраная паэзія», што пачыла свет у Варшаве ў 1960 годзе, ёсць, вядома, і старонкі, напоўненыя любоўю да зямлі, дзе ён нарадзіўся. Верш «*** Як я аглух ад бразганіны...» з цыкла «Беларусь» у перакладзе Язэпа Семязона (творы Леанарда Падгорскага-Аколава па-беларуску пераўвасаблялі таксама Мікола Гайдук, Міхась Кавыль, Алег Лойка) гучыць так:

*Як я аглух ад бразганіны
Па маставых і па каменні.
Заснеж — і сняцца лугавіны,
Кляновы гай і дом з бярвення.*

*Не толькі ў снах і — на яўнай яве,
Як хлеба бохан на абрусе,
Мой родны кут і луг з гаямі
Ёсць толькі ў маці Беларусі.*

Фота з сайта wordpress.com

Зоф'я Тшашчкоўская.

*Паілі нам сонца з цёплай расою,
Каб зашумела ніва, як гай.
Кажуць, Ты — Бацька, мы — пад Табою;
Хлеба і сонца, і шчасця нам дай!*

Адзіны беларускамоўны... Адзіны? Па тым, наколькі ён па-мастацку дасканалы, хочацца верыць, што пісаліся і іншыя. Толькі дзесці згубіліся. Магчыма, калі-небудзь таксама будуць адшуканы? А з яе твораў у перакладзе Ірыны Багдановіч і Уладзіміра Мархеля можна пазнаёміцца дзякуючы кнізе выбранага Зоф'і Тшашчкоўскай «Цяпер і назаўсёды», выдадзенай у 2004 годзе.

...Перабірала Зоф'я Адамаўна свой архіў і быццам уважавідка праходзіла вёрстамі, якімі хадзіла колісь. Ажывалі ў памяці сябры і знаёмыя. Прыпаміналіся асобныя творы. Падышла да акна, расчыніла яго. Дыхнула свежым, цёплым, зусім не асеннім паветрам. Дарыла сваю апошняю шчодрасць бабіна лета. Бялявае павуцінне, як пасмачка валасоў, павісла на аконнай раме. Чыркнуў ля самай шыбіны — адкуль ён толькі і ўзяўся — верабейка. Захацелася на прыроду. Гэты верабейка як бы клікаў яе. Павольна пайшла да дзвярэй.

Жыццё заставалася ўсяго некалькі тыдняў. Некалькі тыдняў да 7 кастрычніка 1911 года. Некалькі тыдняў да апошняй дарогі, што прывядзе ў суседнюю вёску Бабоўня. На мясцовыя могілкі, якія становіць яе вечным спачынам.

Юрась РАДЗЮК

Мілейшая з мілейшых...

Паэт, літаратуразнаўца, перакладчык Леанард Падгорскі-Аколаў афіцыйна лічыцца польскім літаратарам. Аднак ён не толькі песна быў звязаны з беларускай зямлёй, але і нарадзіўся ў Беларусі 21 снежня 1891 года. Родны кут яго — былы маёнтак Рым, па-мясцоваму Рым'е, што знаходзіўся на Капыльшчыне. Мала таго, што праз гады пранёс у сэрцы ўдзячнасць бацькоўскаму краю, сваёй малой радзіме, Капыльшчыну назваў «мілейшай з мілейшых».

Праўда, развітаўся з ёй яшчэ ў 11-гадовым узросце, паехаўшы вучыцца ў Львоўскі ўніверсітэт. Ды ўражанні маленства асабліва памятна, таму і не забываў свае вытокі, як і ўсю Беларусь. Канчаткова пакінуў яе ў 1912 годзе. Перад гэтым у Першую сусветную вайну быў мабілізаваны ў расійскае войска, служыў у Нясвіжы і Бабруйску.

Пераехаўшы на пастаяннае месцажыхарства ў Варшаву, займаўся даследчыцкай дзейнасцю, пісаў вершы. Першы зборнік паэзіі «Сонечны смех» з'явіўся яшчэ ў 1912 годзе. Выйшлі таксама кнігі «Дарога ў Эмаус» і «Беларусь». Апошняя з іх датавана 1924 годам — вяршыня яго паэтычнай дзейнасці. Леанард Падгорскі-Аколаў успамінаў сваё маленства, прыгадваў любыя сэрцу краявіды.

Фота з сайта koryl.by

Леанард Падгорскі-Аколаў.

У 15 вершах адчувальна і туга па тым, што назаўсёды страчана. Гэты зборнік пасля яго выхаду прарэзэнзаваў у газеце «Савецкая Беларусь» Цішка Гартны.

Беларускія матывы прысутнічаюць у вершах «Туганавічы», «Тракт пад Нясвіжам», «Гасцінец». У паэзіі Леанард Падгорскі-Аколаў быў традыцыяналістам. Па словах Адама Мальдзіса, «у складаных умовах, калі ў польскай літаратуры панавалі розныя мадэрнісцкія плыні, паэт заставаўся верным лепшым традыцыям рамантызму». Аб яго арыентацыі як мастака слова добра сведчыць і кола яго перакладчыцкіх інтарэсаў. Дзякуючы яму, па-польску загучалі шмат якія творы Аляксандра

Што гэта згадкі не проста аб Беларусі, а аб Капыльшчыне, яшчэ больш відавочна з дзвюх наступных строф:

*Нішто мне болей тут не ўцешна,
Нічому тут душа не рада.
І загірае — жмінда-цешча,
Што Рым хвалёны, што Элада.*

*Адна мне ўцеха тут — з пагорка
Вачыма ўпіцца не ў Акропаль,
А ў той, што муціць позірк горка, —
У мой замглены даллю Копыль.*

Сваю родную зямлю Леанард Падгорскі-Аколаў успрымаў у яе гістарычным разуменні — Слуцчына. Гэта відаць і з верша «***Адмежаваная, а не адлучаная...». Ён таксама з цыкла «Беларусь». Такое ўспрыманне сведчыць на карысць таго, што ўсведамленне ім малой радзімы — гэта і разуменне яе ў больш шырокім значэнні:

*Адмежаваная, а не адлучаная
Ні ад дыхання, ні ад успамінаў,
Ты пад зарой, мая радзіма Слуцчына,
Як пад шатром ружовых бальзамінаў.*

.....

*Над самым домам стройныя таполі
Пад неба галавой, дзе бусла клёкат.
І сэрца захліпаецца ад болю.
Як гэта блізка ўсё... і як далёка.*

Андрэй ГАНЧАРЭНКА

Кожны дзень — добрая справа

З такімі людзьмі, як акадэмік-сакратар Аддзялення гуманітарных навук і мастацтваў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, член-карэспандэнт НАН, доктар гістарычных навук, прафесар Аляксандр Каваленя, заўсёды прыемна сустрэцца, пагаварыць. З ім ніколі не бывае сумна, бо яны, прыцягваючы да сябе, валодаючы вялікай унутранай энергіяй, даюць усім, хто кантактуе з ім, жыццядайную сілу. Нават тыя, хто ў хвіліны распачы ці няўдачы гатовы апусціць рукі, быццам нава наараджаюцца на свет, напаўняюцца новымі планами, задумамі, гатовыя адразу ж прыступіць да работы.

Па-спартыўнаму падцягнуты, пастаянна ў добрым настроі, аптыміст і жыццялюб, Аляксандр Аляксандравіч і іншых заражае гэтай сваёй няўрымслівасцю, бадзёрасцю, светлым поглядам на свет і людзей.

У гэтым неаднойчы ўпэўніўся і я, сустракаючыся з ім. З якім бы настроем да яго ні зайшоў, абавязкова адыходзіш з цудоўным. Хоць, па праўдзе кажучы, і развітвацца асабліва не хочацца. Бо ледзь не на парозе ўжо ён абавязкова скажа нешта такое, што не можа не зацікавіць, прымусіць прыпыніцца. Адразу адчуваецца, што энергія ў яго б'е, як кажуць, цераз край. Што ж, гэтаму застаецца толькі па-добраму пазайздросціць. І лішні раз парадавацца, што ёсць у наш час такія людзі, якія аптымізмам сваім, высокім прафесіяналізмам, апантанасцю ў працы паказваюць прыклад, як трэба жыць. І, безумоўна, прыклад у тым, як трэба працаваць і ўплывае на глядзець у заўтрашні дзень.

Працуючы дырэктарам Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, Аляксандр Аляксандравіч зарэкамендаваў сябе і выдатным арганізатарам гістарычнай навукі, а калі глядзець шырэй, то і ўвогуле навук гуманітарных. Інстытутам было зроблена надзіва шмат. У тым ліку і ў рамках Дзяржаўнай комплекснай праграмы навуковых даследаванняў «Гісторыя беларускай нацыі, дзяржаўнасці і культуры» на 2006—2010 гады, кіраўніком якой яго прызначылі.

Мне ж асабіста радасць сустрэчы з ім прынесла ўжо першае знаёмства. Працуючы першым намеснікам галоўнага рэдактара часопіса Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Беларуская думка», па нейкай справе зайшоў да яго, тады дырэктара Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Разгаварыліся і высветлілася, што, хоць у юныя гады мы жылі ў розных вёсках, у нас быў адзін настаўнік — Павел Ліннік. Павел Якаўлевіч поруч з іншымі стаяў каля вытокаў партызанскага руху на Капыльшчыне ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Ён з'яўляўся адным са школьных настаўнікаў Аляксандра Кавалені, а пасля, калі мае бацькі пераехалі ў Крыпасёлкі, сённяшнія Навасёлкі, ужо быў дырэктарам мясцовай сярэдняй школы.

Аляксандр Каваленя ніколі не збіраўся шукаць лёгкіх шляхоў. Скончыўшы дзевяць класаў, паступіў у Мінскае прафесійна-тэхнічнае вучылішча № 23. Адначасова наведваў заняткі і ў школе рабочай моладзі, дзе, як і ў вучылішчы, вучыўся толькі на выдатна. Працуючы на будоўлі, займаўся ў Мінскім аэраклубе і радыёшколе. Вайсковую службу праходзіў у элітных дэсантных войсках.

Цікаваць да гісторыі, жаданне лепш ведаць мінулае свайго народа, а таксама імкненне спасцігаць жыццё ва ўсёй яго складанасці прывялі на гісторыка-геаграфічны факультэт Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага, цяперашні Беларускі педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка. Потым было так, як і павінна быць у жыцці і дзейнасці тых, хто мэтанакіравана ідзе сваёй дарогай, вызначыўшы даследчыцкія арыенціры: аспірантура, дактарантура.

Аднак у 1995 годзе адклікалі з вучобы і выбралі загадчыкам кафедры айчыннай і сусветнай гісторыі педуніверсітэта. Давялося не толькі ствараць навукова-педагагічны калектыў, але і вызначаць навукова-метадычны кірунак дзейнасці кафедры. Была распрацавана канцэпцыя гістарычнай адукацыі студэнтаў негістарычных спецыяльнасцей, падрыхтавана праграма курса «Гісторыя Беларусі ў кантэксце сусветнай цывілізацыі». У вучэбны працэс укараніліся якасна новыя, напоўненыя сучаснымі навукова-метадычнымі падыходамі і патрэбамі грамадска-палітычнага жыцця незалежнай Рэспублікі Беларусь, спекурсы: «Гісторыя маладзёжнага руху», «Маладзёжны рух на акупаванай тэрыторыі Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны», «Вялікая

Фота Сяргея Дубоўкі.

Айчынная вайна савецкага народа ў кантэксце Другой сусветнай вайны» ды іншыя.

Калектыў кафедры распрацаваў вельмі актуальную тэму: «Беларусь у сусветным гістарычным працэсе». Гэта дазволіла за кароткі час стварыць грунтоўны навуковы падмурак і наладзіць падрыхтоўку шэрагу метадычных дапаможнікаў, якія сталі трывалай асновай для арганізацыі навукальна-выхаваўчага працэсу на 14 факультэтах універсітэта.

Пачаткам асабістага глыбокага асэнсавання Аляксандрам Каваленем складаных праблем нядаўняга мінулага ў суаднесенні іх з днём сённяшнім стала яго першая манаграфія «Беларусь у гады Другой сусветнай вайны (1939—1945)», станюча ацэнена ў навуковых колах і адзначаная Другой прэміяй з прысуджэннем дыплама лаўрэата БДПУ імя Максіма Танка за 1997 год. Гэтая тэма ў самых розных аспектах, прынамсі, даследаванне праблем патрыятычнага руху беларускай моладзі ў барацьбе супраць германскіх акупантаў, стала ў яго навуковай дзейнасці вызначальнай. Дарэчы, падобны кірунак даследавання стаў адным з першых не толькі ў айчыннай, але і ў замежнай гістарыяграфіі.

Публікацыі Аляксандра Кавалені заўсёды вызначаюцца глыбінёй асэнсавання, уважанаасцю ацэнак і высноў. Яскравы прыклад — артыкул «Камсамольска-маладзёжнае падполле Беларусі — фактар уключэння нацыянальных меншасцей у барацьбу з ворагам (1941—1944 гг.)». А манаграфія «Прагерманскія саюзы моладзі на Беларусі. 1941—1944. Вытокі. Структура. Дзейнасць» адкрыла новы кірунак у гістарычнай навуцы — асэнсаванне маладзёжнай палітыкі нацысцкай Германіі на акупаваных тэрыторыях краін Еўропы ў 1939—1945 гадах. На выхад яе ахвотна адгукнуліся многія перыядычныя выданні. Праца, у прыватнасці, вызначаецца смелым увядзеннем у навуковы ўжытак новых дакументаў, падачай іх без купюр і скарачэнняў, што лішні раз сведчыць аб высокай аб'ектыўнасці. Гэта ж датычыцца і манаграфічнага даследавання «Беларусь. 1939—1945: Война и политика».

Вялікі ўклад Аляксандра Кавалені ў стварэнне праграмы і вучэбна-метадычнага комплексу «Вялікая Айчынная вайна савецкага народа (у кантэксце Другой сусветнай вайны)» для вучняў і студэнтаў ВУНУ. Як вядома, у сувязі з 60-годдзем вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А. Р. Лукашэнка прыняў у 2003 годзе рашэнне ўвесці для вучняў старшых класаў факультатыв, а для студэнтаў ВУНУ — аналагічны спекурс і падрыхтоўку праграмы і падручнікаў. Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь тэрмінова стварыла навуковы калектыў на чале з Аляксандрам Каваленем. Аналагаў падобнага падручніка не мелася ні ў былым СССР, ні ў СНД, ні ў краінах Еўропы.

Працуючы дырэктарам Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, Аляксандр Аляксандравіч зарэкамендаваў сябе і выдатным арганізатарам гістарычнай навукі, а калі глядзець шырэй, то і ўвогуле навук гуманітарных. Інстытутам было зроблена надзіва шмат. У тым ліку і ў рамках Дзяржаўнай комплекснай праграмы навуковых даследаванняў «Гісторыя беларускай нацыі, дзяржаўнасці і культуры» на 2006—2010 гады, кіраўніком якой яго прызначылі. Над ёй працавалі і даследчыкі Інстытута мастацтвазнаўства, прадстаўнікі вядучых кафедраў ВУНУ краіны. Усяго каля чатырох соцень навукоўцаў. У рамках здзяйснення праграмы падрыхтавана і выдадзена 136 манаграфій, 91 зборнік навуковых прац і канферэнцый, 140 падручнікаў, вучэбных дапаможнікаў, 174 атласы і карты для ВУНУ і агульнаадукацыйнай школы. Выдадзена 41 брашура, 1 археалагічны каталог, 19 даведчана-бібліяграфічных і археаграфічных выданняў, 28 навукова-папулярных кніг і альбомаў.

Гонарам навуковага калектыву стаў выхад фундаментальных выданняў «Беларусь в годы Великой Оте-

чественной войны. 1941—1945», «Беларусь: Народ. Государство. Время», «Белавежская пушча: вытокі запаведнасці, гісторыя і сучаснасць», «Энцыклопедыя Победы: Беларусь — Москва», «Ты з Заходняй, я з Усходняй нашай Беларусі...» Верасень 1939 г. — 1956 г.: дакументы і матэрыялы» ў 2 кнігах, «Зямля сілы. Белавежская пушча. Фотаальбом», «Вялікі гістарычны Атлас Беларусі», першы том, «Нацыянальная акадэмія навук Беларусі: історико-документальная летопись, 1929—2009 гг.», «Нацыянальная акадэмія навук Беларусі. 1929—2009 гг.: дакументы и материалы» і іншыя.

Асабліва актыўна разгортвалася работа па напісанні грунтоўных манаграфічных даследаванняў і арганізацыі навуковых канферэнцый, сімпозіумаў, круглых сталоў, брыфінгу. Іх было арганізавана каля сотні. І не толькі ў Мінску і абласных гарадах, але і ў раённых цэнтрах, нават вёсках. У мерапрыемствах актыўны ўдзел прымалі і замежныя даследчыкі, і шырокія колы мясцовых краязнаўцаў, настаўнікі і вучні, шматлікія жыхары. Гэта заўсёды значная падзея, асабліва ў рэгіёнах, дзе яны набываюць навукова-святую афарбоўку, суправаджаюцца конкурсамі дзіцячай творчасці на найлепшы малюнак, сачыненне, фотаздымак і ўзмацняюцца выступленнямі навукоўцаў.

Яшчэ больш шырокія і плённыя абсягі дзейнасці Аляксандра Кавалені на пасадзе акадэміка-сакратара Аддзялення гуманітарных навук і мастацтваў НАН Беларусі. Толькі да адказнасці яму не прывыкаць. Як трэба працаваць, паказвае ўласным прыкладам. А навуковы дасягненні яго належным чынам адзначаны. Аб гэтым сведчыць ужо тое, што Прэзідэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі прысвоіў яму званне «Вучоны года НАН Беларусі». У складзе аўтарскага калектыву за стварэнне картаграфічнага выдання «Вялікі гістарычны атлас Беларусі» ўдасгоены прэміі «За духоўнае адраджэнне». Вядома, Аляксандру Аляксандравічу прыемна ўвага і павага землякоў. Ён з'яўляецца ганаровым грамадзянінам Капыльскага раёна.

Ён пастаянна знаходзіцца на службе ў Клію. Як вядома, Клію — адна з дзевяці алімпійскіх муз. Была яна дачкой усёмагутнага Зеўса і яго жонкі Мнемасіны. У старажытных грэкаў лічылася натхняльніцай гісторыі. Уяўлялі яе ў выглядзе жанчыны са скруткам і грыфельнай палачкай у руках. Па прыродзе Клію была спакойнай і належала да тых багінь, якія ў сваёй асобе спалучалі і натхняльніц, і ахоўніц. Яна, у прыватнасці, спрыяла таму, каб людзі ашчадна ставіліся да свайго мінулага, не забывалі пра тое, што дакладна выказаў прадстаўнік яшчэ адной даўняй цывілізацыі — выдатны прамоўца, адвакат, пісьменнік і палітычны дзеяч Старажытнага Рыма Марк Пулій Цыцэрон: «Гісторыя — настаўніца жыцця».

Пачаткам асабістага глыбокага асэнсавання Аляксандрам Каваленем складаных праблем нядаўняга мінулага ў суаднесенні іх з днём сённяшнім стала яго першая манаграфія «Беларусь у гады Другой сусветнай вайны (1939—1945)», станюча ацэнена ў навуковых колах і адзначаная Другой прэміяй з прысуджэннем дыплама лаўрэата БДПУ імя Максіма Танка за 1997 год. Гэтая тэма ў самых розных аспектах, прынамсі, даследаванне праблем патрыятычнага руху беларускай моладзі ў барацьбе супраць германскіх акупантаў, стала ў яго навуковай дзейнасці вызначальнай.

А капрызлівай Клію стала не па сваёй волі. У розныя часы знаходзіліся ахвотныя карэктываваць мінулае. Адны падзеі падганяліся так, што светлае становілася чорным, добрае — благім ці наадварот. Тое ж самае тычылася і пэўных асоб. Гледзячы, якая задача ставілася перад гэтым. На ролю пераніцоўшчыкаў былога запрашаліся прафесійныя гісторыкі, каб выконваць гэтую чорную работу. Толькі тыя з іх, хто прывык жыць годна, не здраджвалі яму.

Да таго, што робіць Аляксандр Аляксандравіч і як робіць, добра стасуецца сказанае Львом Талстым: «Упрыгожвай кожны дзень добрай справай». Ды і выказванне Жан-Жака Русо як нельга падыходзіць: «Працуй для таго, каб атрымліваць задавальненне». Самому Аляксандру Каваленю вельмі блізкае меркаванне Антона Чэхава: «Прызвание кожнага чалавека ў духоўнай дзейнасці — у пастаянным пошуку праўды і сэнсу жыцця». Гэта для яго як свайго роду праграма на кожны дзень. Своеасаблівае маральнае крэда, якому ён ніколі не здраджаваў і здраджаваць не збіраецца.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Стаяў Храм-сад...

Раней, як любяць казаць, за савецкім часам, едучы рэйсавым аўтобусам, у Цімкавічах з хваляваннем чакаў гэты паварот. Каля яго на старых месцачковых могілках да 1985 года стаяў касцёл Святога Міхаіла Архангела — адзін з самых выдатных архітэктурных помнікаў не толькі Беларусі, але і ўсяго славянства. Польскія даследчыкі, уражаныя аздабленнем інтэр'ера, параўноўвалі яго з Францысканскім касцёлам у Кракаве, аформленым сусветна вядомым жывапісцам Станіславам Выспяньскім.

У Цімкавічах таксама працаваў чалавек знакаміты — Францішак Бруздовіч родам з вёскі Бродніцы цяперашняга Іванаўскага раёна. Нарадзіўся ён у 1861 годзе, памёр у 1912-м. Вучыўся ў Варшаве, а таксама ў Кракаўскай школе мастацтваў вядомага польскага мастака, стваральніка нацыянальнага гістарычнага жывапісу Яна Матэйкі.

Францішак Бруздовіч працаваў у галіне манументальна-дэкаратыўнага і станковага жывапісу. У яго работах моцны ўплыў беларускай народнай творчасці. Звярнуў на сябе ўвагу, ужо размалёўваючы касцёл у Кельцах, — даручылі афармяць і кафедральны сабор у Полацку. Жадаючых было некалькі, таму аб'явілі конкурс, пераможцам у якім і стаў Францішак Бруздовіч. Пасля працаваў у Нясвіжы, а потым — у Цімкавічах. На жаль, касцёл Святога Міхаіла Архангела своечасова не быў узят у дзяржавай пад ахову і з-за нядбайнасці згарэў. Магчыма, быў падпалены.

Што ўяўляў сабой гэты храм, можна даведацца з публікацый. Самая даўняя — артыкул Міхала Наленча «Беларускія аздобы ў цімкавіцкім касцёле», змешчаная ў 1908 годзе ў часопісе «*Tygodnik Ilustrowany*». З сучасных даследчыкаў найбольш плённа папрацаваў кандыдат мастацтвазнаўства Міхась Раманюк. Пра гэты храм ён згадвае ў некалькіх сваіх публікацыях. Прывяціў яму і спецыяльны артыкул «Кветкі зямлі капільскай» («Мастацтва Беларусі», 1986, № 12).

Фрагмент роспісу.

Спачатку гэта быў драўляны касцёл, пабудаваны ў 1560 годзе князем Янам-Сымоном Алелькавічам, уладальнікам Капыля, Цімкавічаў, Савічаў, Семежава і іншых населеных пунктаў цяперашняга Капыльшчыны. У 1617 годзе Леў Сапега паставіў новы, таксама драўляны. У другой палове XIX стагоддзя яго перабудавалі ў царкву. Калі будынак пачаў разбурацца, вернікі ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзя сабралі сродкі на яго аднаўленне і аздабленне. Вёсцы гэтыя работы і запрасілі Францішка Бруздовіча, пра якога ўжо ведалі як пра вопытнага майстра — мастака-афарміцеля і жывапісца.

Па сведчаннях Міхасы Раманюка, ён пісаў тое, што яму было найбольш блізка і дорага: «менавіта паліхромная, сакавітая замалёўка дамінавала ў агульнай кампазіцыі і стварала адпаведны настрой ўсяго афармлення храма. Раслінныя і геаметрычныя ўзоры ўсціралі сцены, столь, калоны, ліштвы, дзверы, пераходзілі на ручнікі — стваралі радасную, каларытна насычаную гаму інтэр'ера. І калі чалавек пераступаў парог храма, то, здавалася,

Franciszek Bruzdowicz.

трапляў у дзівосны свет казкі, дзе колер, малюнак бліскуча аб'яднаны натхненнем».

Казачнасць, непаўторнасць будынка ўзмацнялася і цудоўным аздабленнем металу. Завесы, клямки, нават замочныя шчыліны пры ўсім іх ужытковым значэнні, успрымаліся і твораў мастацтва. Невядомыя кавалі ў сваім майстэрстве мала ў чым саступалі Францішку Бруздовічу, а ў асобных выпадках маглі нават пераўзыхаць яго. Тое ж самае можна сказаць і пра разьбу па дрэве: «З паліхромнай размалёўкай і мастацкай коўкай гарманічна спалучалася разьба па дрэве. Ажурныя, з прапілаваным геаметрычным арнаментам дошкі апярэзвалі ўвесь перыметр цэнтральнага нефа ў верхняй частцы. Тонкасцю малюнка арнаменту яны нагадвалі вязаныя карункі, якімі беларускія сялянкі аздабляюць традыцыйна-абрадавыя ручнікі, падзоры для ложкаў, фартухі».

Міхал Наленча ад сузірання храма таксама быў у захапленні: «Усе сцены, столь і многія прадметы маюць бронзавы колер натуральнага сталага дрэва, на фоне якога цягнуцца арнаменты, поўныя кветак, на сценах за прэсбітэрыем — стылізаваныя кусты ружаў, у нефах — яблыні, пад харами — вялікія дубы, што ствараюць уражанне нейкага старажытнаславянскага». Важнае і такое яго сведчанне: «У роспісах пад столлю змяшчаецца шэраг крылатых постацей, уласна — варыяцыі адной постаці, праз якую мастак хацеў увасобіць вялікі сум, цяжкі і жаданне душы, якая шукае выратавання ў промнях святла».

Уважліва абследаючы размалёўкі, Міхась Раманюк знайшоў два невядомыя раней гербы. Выглядалі яны так: «На шчытах, акаймаваных стылізаваным лісцем, намалюваны страла (вастрыём уніз) і падкова. Завяршаліся шчыты каронамі, вырашанымі накіштам бутонаў. З першага вырастае кветка лілеі, з другога ўздымаецца сабакка». Уладальніцай гэтых гербаў магла быць Міхаліна Гарватава з роду Вайніловічаў. Для свайго часу яна з'яўлялася адной з самых багатых жанчын Капыльшчыны. Таксама выдзеліла сродкі, прытым немалыя, на рэстаўрацыю касцёла. Францішак Бруздовіч пастараўся, каб «герб арганічна ўпісаўся ў раслінную арнаментыку размалёўкі сцяны».

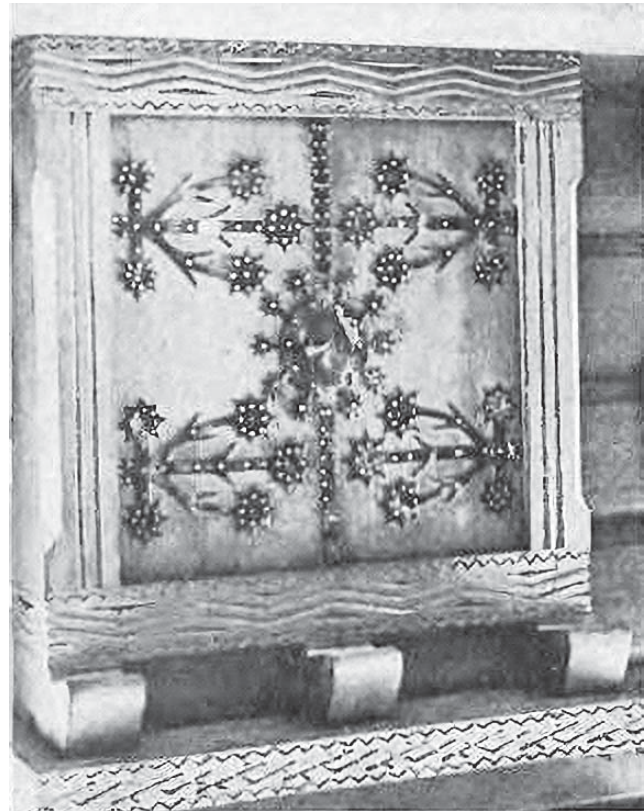
Цімкавіцкі касцёл Міхась Фёдаравіч назваў храмам-садам. У яго заўсёды хацелася зайсці. Асабліва калі паклічна вабілі шэсць званоў, кожны з якіх па-свойму аздаблены дэклараваным металам. На адным значылася лічба «1648». Аздабляў яго Францішак Бруздовіч у 1906—1908 гадах.

А капліца і брама-званіца, узведзеныя ў другой палове XIX стагоддзя ў гонар адмены прыгоннага права, захаваліся ў цэнтры Цімкавічаў на вуліцы Нясвіжскай. Яны належаць да так званай архітэктуры малых форм. Капліца — квадратны ў сваёй аснове будынак з шатровым гонтавым дахам. Брама-званіца размешчана побач з капліцай. Двух'ярусны будынак прамавугольнай формы накрыты двухсхільным дахам. У ніжнім ярусе быў шырокі праезд, які цяпер замураваны.

Царква — помнік драўлянага дойлідства з элементарнага стылю мадэрн. Узведзена параўнальна нядаўна — у пачатку XX стагоддзя. Таксама прываблівае даскана-

ласцю архітэктурных форм, прадуманасцю кампазіцыі. Арыгінальна зроблены ўваход. Мураваны ганак з лесвіцамі з трох бакоў і казырком зручны і адначасова як бы падкрэслівае ўрачыстасць моманту, калі ўваходзіш у храм. Падлога аздаблена керамічнай пліткай, шатровае скляпенне гранёнае.

Хто неаднаразова праязджаў па дарозе Слуцк — Брэст гадоў трыццаць з нечым назад, заўважаў цагляны будынак царквы праваруч ад аўтобуса на прыпынку Кіевічы. Відаць было, што ён разбураецца. І мясцовыя крэйзнаўцы, і слугі рупіліся, як маглі, выступалі ў раённым і рэспубліканскім друку ў яго абарону. На жаль, тады да іх голасу ніхто не прыслухоўваўся, і царква Ушэсця — помнік эклектычнай архітэктуры з элементамі псеўдарускага стылю другой паловы XIX стагоддзя — працягвала разбурацца. Хутка стала развальвацца трох'ярусная вежа, знішчацца гранёны грушападобны купал з заломам. Аконныя ж праёмы нагадвалі нейкія загадкавыя «амбразуры». Цяпер гэтая царква адрэстаўрыравана, у ёй праходзяць бога-служэнні.

Табернакулюм.

Чаго не скажаш пра драўляную царкву ў Комсічах. Пабудаваная ў сярэдзіне XIX стагоддзя, яна з'яўлялася помнікам традыцыйнага драўлянага дойлідства, разбуралася. Дарэчы, ёй не пашанцавала. У першыя гады савецкай улады ваяўнічыя бязбожнікі, палічыўшы, што крыжы на будынку з золата (хутчэй былі толькі пазалочаныя), вырашылі здаць іх як каштоўны метал. Пасля гэтага за камсіўцамі замацавалася агульная мянушка «красты». Тагачасныя ўлады размясцілі ў царкве зерняховішча. Калі зерне з яе прыбралі, ратаваць не было што. Засталося толькі некалькі сцен, ды і могілкі ў гэтым месцы зусім запушчаныя. Цяпер і тыя разваліліся.

Была колісь драўляная царква і паміж вёскамі Нава-сёлкі і Крывасёлкі, якія ўжо зліліся ў адну. Пабудоваў яе ў сярэдзіне XIX стагоддзя на свае сродкі памешчык Лышкевіч. Аднак яна доўга не прастаяла. Магчыма, выкарыстоўвалі няякасную драўніну. Можа, будаўнікі працавалі па прынцыпе цяп-ляп. Бадай, і пасля асабліва не сачылі, каб усё было ў парадку. Ужо да 1879 года будынак стаў трухлявым. Быў жа ён квадратным брусчатым зрубам пад гонтавым дахам і завяршаўся двума купаламі. На ашалаваных фасадах размяшчаўся адзін рад ікон. Мелася двое дзвярэй. Аднаярусны іканастас складаўся з 7 абразоў. Званіца стаяла адасоблена, яе акружала драўляная агароджа.

Гэта толькі асобныя храмы, якія былі ці ёсць на Капыльшчыне. І толькі ў тым кутку яе, дзе прайшло маё маленства. Сумна, што некаторыя з іх не захаваліся. Радуе, што асобныя зберагліся. У не меншай ступені ўсцешвае тое, што ўсё больш з'яўляецца вернікаў. Гэта сведчыць аб росце духоўнасці народа, аб жыццядайнасці спаконвечных маральных традыцый. Чалавек жыве не толькі днём сённяшнім і дбае аб дні заўтрашнім — ён задумваецца над самай вечнасцю, якую немагчыма зразумець ва ўсёй яе паўнаце і значнасці без веры Гасподняй, без усведамлення сябе часткай Сусвету.

Алесь ВІШНЕЎСКІ
Фота з сайта livejournal.com

Праграма Дня беларускага пісьменства ў Капылі

Нацыянальны арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы і правядзенні Дня беларускага пісьменства, Міністэрства інфармацыі, Міністэрства культуры, Міністэрства адукацыі і Міністэрства спорту і турызму Рэспублікі Беларусь, Мінскі абласны выканаўчы камітэт, Капыльскі раённы выканаўчы камітэт, Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Упаўнаважаны па справах рэлігій і нацыянальнасцей, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі» прадстаўляюць праграму свята.

1—5 верасня 2021 года

XXVIII Міжнародная навукова-асветніцкая экспедыцыя «Дарога да Святыняў» з Жыватворным Агнём ад Гроба Гасподняга

Мінск, Свята-Духаў кафедральны сабор — Святое Поле каля в. Загор'е Сталавіцкага сельсавета Баранавіцкага раёна — Хатынічы (Ганцавіцкі раён) — Лунін (Лунінецкі раён) — Кажан-Гарадок (Лунінецкі раён) — Гоцк (Салігорскі раён) — Грэск (Слуцкі раён) — Слуцк — Хатляны (Уздзенскі раён) — Цімкавічы (Капыльскі раён) — Капыль, сталіца XXVIII Дня беларускага пісьменства.

4 верасня

11.00—19.00 ФЕСТИВАЛЬ КНИГ І ПРЭСЫ

Тэматычныя экспазіцыі, прэзентацыі і інтэрактыўныя пляцоўкі ў павільёнах:

«Памяць» — выстаўка гістарычнай кнігі, сустрэчы з аўтарамі і навукоўцамі, прэзентацыя інтэрактыўнага праекта «Партызаны Беларусі» выдавецкага дома «Беларусь сёння»;

«Традыцыі і сучаснасць» — выстаўка кніг пра традыцыі і звычаі Беларусі;

«Разам з кнігай мы расцём» — выстаўка літаратуры для дзяцей і падлеткаў, сустрэчы з аўтарамі, майстар-класы, віктарыны, гульні і многае іншае;

«Слова пісьменніка» — выстаўка-прэзентацыя выданняў членаў Саюза пісьменнікаў Беларусі; аўтограф-сесіі; паэтычныя сустрэчы і прэзентацыі абласных аддзяленняў Саюза пісьменнікаў Беларусі;

«17 верасня — Дзень народнага адзінства» — выстаўка-прэзентацыя кніг, СМІ 20—30-х гадоў мінулага стагоддзя і рарытэтных рэчаў, прысвечаная Году народнага адзінства ў Рэспубліцы Беларусь і Дню народнага адзінства 17 верасня (аўтарскі праект лаўрэата прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» Уладзіміра Ліхадзедава).

Р61

14.00—15.00 Таварыскі футбольны матч паміж камандамі пісьменнікаў і вучняў г. Капыля.

Стадыён ДУ «Капыльскі фізкультурна-аздараўленчы комплекс», вул. Партызанская, 10а

16.00—18.00 Імпрэза Саюза пісьменнікаў Беларусі «Квітней, Радзіма і яе народ».

Капыльскі раённы цэнтр культуры, пл. Леніна, 4

5 верасня

8.30 Святочная служба і запальванне Святога агню ў храме Ушэсця Гасподняга, перадача Жыватворнага Агню ад Гроба Гасподняга на лампадкі і свечкі пры-хаджан

Хрэсны ход удзельнікаў рэспубліканскай навукова-асветніцкай экспедыцыі «Дарога да Святыняў» з Жыватворным Агнём ад Гроба Гасподняга.

Духоўна-асветніцкая сустрэча з жыхарамі г. Капыля ўдзельнікаў экспедыцыі.

Храм Ушэсця Гасподняга.

10.00—19.00 ФЕСТИВАЛЬ КНИГ І ПРЭСЫ

Тэматычныя экспазіцыі, прэзентацыі і інтэрактыўныя пляцоўкі ў павільёнах:

«Памяць» — выстаўка гістарычнай кнігі, сустрэчы з аўтарамі і навукоўцамі, прэзентацыя праекта «Партызаны Беларусі» выдавецкага дома «Беларусь сёння»;

«Традыцыі і сучаснасць» — выстаўка кніг пра традыцыі і звычаі Беларусі. Дэманстрацыя абраду «Цары», уключанага ў Спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА, а таксама магчымасць для моладзі ўзяць удзел у аўтэнтчным вясельным абрадзе. Гатаванне і дэгустацыя беларускіх страў;

«Разам з кнігай мы расцём» — выстаўка літаратуры для дзяцей і падлеткаў, сустрэчы з аўтарамі, майстар-класы, віктарыны, гульні і многае іншае;

«Слова пісьменніка» — выстаўка-прэзентацыя выданняў членаў Саюза пісьменнікаў Беларусі; аўтограф-сесіі; паэтычныя сустрэчы і прэзентацыі абласных аддзяленняў Саюза пісьменнікаў Беларусі;

«17 верасня — Дзень народнага адзінства» — выстаўка-прэзентацыя кніг, СМІ 20—30-х гадоў мінулага стагоддзя і рарытэтных рэчаў, прысвечаная Году народнага адзінства ў Рэспубліцы Беларусь і Дню народнага адзінства 17 верасня (аўтарскі праект лаўрэата прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» Уладзіміра Ліхадзедава).

Р61

10.00—18.00 Квэст-гульня «Капыльскі рог».

Пляцоўка каля Капыльскага краязнаўчага музея, пл. Леніна, 4

10.00—18.00 Нацыянальная бібліятэка Беларусі прадстаўляе:

кніжная выстаўка «Літаратурная спадчына Капыльшчыны»;

прэзентацыя анлайн-энцыклапедыі «Беларусь у асобах і падзеях»;

прэзентацыя віртуальных праектаў:

«Кузьма Чорны — маладняковец» (сумесна з гісторыка-краязнаўчым музеем «Бацькаўшчына» і філіялам «Літаратурны музей Кузьмы Чорнага» Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры);

«Ян Скрыган — маладняковец» (сумесна з філіялам «Каменскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад — сярэдняя школа» Капыльскага раёна).

Капыльскі раённы цэнтр культуры, пл. Леніна, 4

10.30—10.45 Адкрыццё памятнага знака Цішкун Гартнаму.

Вул. Жылуновіча

Фота з сайту vedaj.by

10.50—11.05 Цырымонія спецыяльнага гашэння памятнага канверта з арыгінальнай маркай, прысвечанай XXVIII Дню беларускага пісьменства.

«Паштовы павільён», Р61

11.10—11.30 Адкрыццё алеі пісьменнікаў Капыльскага раёна з QR-кодамі.

Парк, пл. Леніна

11.30—11.50

Узнагароджанне пераможцаў конкурсу дзіцячага малюнка «Малая радзіма вялікіх людзей», прысвечанага творчасці пісьменнікаў Капыльшчыны.

Капыльскі раённы цэнтр культуры, пл. Леніна, 4

12.00—14.00 УРАЧЫСТАЕ АДКРЫЦЦЁ XXVIII ДНЯ БЕЛАРУСКАГА ПІСЬМЕНСТВА.

Уручэнне Нацыянальнай літаратурнай прэміі.

Галоўная сцэна, пл. Леніна

14.00—15.30 Паэтычна-музычная кампазіцыя «Беларусь, мы з табою адзіны!» грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі».

Галоўная сцэна, пл. Леніна

14.00—15.00 Правядзенне ваенна-гістарычнай рэканструкцыі «Лаўскі бой».

Зона адпачынку

(Р61, насупраць будынка лясгаса)

10.00—19.00 Пляцоўка «Літаратурнае кафэ»:

літаратурна-музычная кампазіцыя «Песняры беларускага слова» (прысвечана творчасці беларускіх паэтаў); «Літаратурны батл»;

выступленне ўдзельнікаў народнага клуба паэтаў і кампазітараў «Жывіца» Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці;

інтэрактыў «Літаратурная мазаіка» (конкурс эпіграм, бурымэ, літаратурныя віктарыны і інш.).

Парк алеі пісьменнікаў, пл. Леніна

Пляцоўка «Літаратурны зэдлік»:

любы жадаючы зможа прачытаць верш ці ўрывак з прозы. Трансляцыя чытання будзе ажыццяўляцца праз YouTube-канал і сацсеткі мерапрыемства.

Парк алеі пісьменнікаў, пл. Леніна

10.00—19.00 Абласны фестываль гульні і гумару «Капыльскія пацехі» з удзелам тэатраў гульні і гумару Мінскай вобласці і іншых абласцей краіны:

тэматычная выстаўка твораў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва гумарыстычнага характару народных майстроў Мінскай вобласці;

гумарыстычная праграма народнага клуба паэтаў і кампазітараў «Жывіца».

Зона адпачынку

(Р61, насупраць будынка лясгаса)

10.00—19.00 Пляцоўка «Паштовы павільён» (РУП паштовай сувязі «Мінскаблпошта»):

старт праекта ў фармаце пасткросінгу «Паштоўка. БЕЛ» (гасцям і ўдзельнікам свята будзе прапанавана запоўніць тэматычныя паштоўкі да Дня пісьменства і перадаць іх работніку паштовай сувязі для далейшай адпраўкі праз аддзяленне РУП «Белпошта»);

экспазіцыя паштовай прадукцыі;

выстаўка картак для пасткросінгу;

дабрачынная падпіска для дзіцячых дамоў;

тэматычная фотазона.

«Паштовы павільён», вул. Партызанская

10.00—19.00 Выстаўка вырабаў майстроў народных мастацкіх рамёстваў «Рамесніцкі гасцінец» пры ўдзеле Беларускага саюза майстроў народнай творчасці.

вул. Жылуновіча, Р61

10.00—19.00 Сцэнічная пляцоўка «Роднае слова, родныя песні»:

выступленні аматарскіх калектываў мастацкай творчасці, майстар-класы па побытавых танцах.

Рыначная плошча

10.00—19.00 ART-квартал «Ад прадзедаў спакон якоў нам засталася спадчына»:

паказ спектакляў лялечных тэатраў «Батлейка»; прэзентацыя брэндаў Капыльскага раёна (традыцыя закладнага ткацтва ручнікоў, якая мае статус элемента нематэрыяльнай культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь і інш.).

Рыначная плошча

10.00—19.00 Пляцоўка «3 гульні прыз стагоддзі» — інтэрактыўныя майстар-класы з прыцягненнем гледачоў у беларускія народныя гульні.

Зона адпачынку

(Р61, насупраць будынка лясгаса)

10.00—19.00 Дзіцячая пляцоўка:

інтэрактыўная экспазіцыя дзіцячых бібліятэк Мінскай вобласці;

Тэрыторыя перад райвыканкамам

мастацкі пленэр навуцэнцаў Капыльскай дзіцячай школы мастацтваў;

квэст-гульні, атракцыёны.

Зона адпачынку

(Р61, насупраць будынка лясгаса)

10.00—19.00 Выстаўка ўстаноў адукацыі Мінскай вобласці «Міншчына-міні», «Міншчына-літаратурная».

вул. Партызанская

10.00—19.00 Тэматычная пляцоўка, прысвечаная 80-годдзю пачатку Вялікай Айчыннай вайны, якая будзе арганізавана Беларускім дзяржаўным музеем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны з выкарыстаннем музейнага мабільнага комплексу, Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры з выкарыстаннем літаратурных экспазіцый і Саюзам мастакоў (выстаўка «Мірны час»).

вул. Жылуновіча

10.00—19.00 Работа спартыўных пляцовак:

Капыльскі фізкультурна-аздараўленчы комплекс: спаборніцтвы па міні-футболе сярод спартыўных клубаў арганізацый і ўстаноў;

спаборніцтвы па кулявой стральбе і дартсе;

паказальныя выступленні спартсменаў-навуцэнцаў Капыльскай СДЮШАР (аддзяленне «Біятлон») на лыжа-ролернай трасе;

спаборніцтвы па футболе сярод вучняў;

праца футбольнай і баскетбольнай пляцовак;

Спартыўная пляцоўка на вул. Максіма Горкага:

фестываль маладзёжных каманд па варкаўце;

турнір па стрытболе сярод спартыўных клубаў арганізацый і ўстаноў.

19.30—21.00 ЗАКРЫЦЦЁ XXVIII ДНЯ БЕЛАРУСКАГА ПІСЬМЕНСТВА

Галоўная сцэна, пл. Леніна

Традыцыйна ў межах Дня беларускага пісьменства: у Палацы Рэспублікі адбудзецца міжнародны круглы стол «Пісьменнік і адзіная гуманітарная прастора», арганізаваны Міністэрствам інфармацыі і Саюзам пісьменнікаў Беларусі; на базе сярэдняй школы № 2 г. Капыля пройдзе навукова-практычная канферэнцыя «Капыльскія чытанні», арганізаваная Міністэрствам інфармацыі сумесна з Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі.

Эстафета

Ад Іаана да Івана

Апошнія акорды XXVIII Свята беларускага пісьменства прагучаць вечарам 5 верасня ў Капылі. Эстафету ад яго прыме горад Добруш, які стане сталіцай наступнага, XXIX. Ад Мінска далекавата, ажно 340 кіламетраў. Толькі што тая адлегласць, калі наперадзе, несумненна, такія цудоўныя, запамінальныя сустрэчы, якія былі і ў Капылі. Раней у іншых гарадах таксама ладзіліся гэтакія ж маштабныя культурна-асветніцкія мерапрыемствы. Ды чаму б і не?! Умеем жа мы не толькі працаваць, але і адпачываць. А ўсім, хто жыве на добрушскай зямлі, тым больш інакш нельга.

Як мяркуюць навукоўцы, сярод якіх быў і вядомы знаўца тапанімікі Вадзім Жучкевіч, у аснове назвы Добруш ляжыць слова «добр». Як скарочаны варыянт паняцця «добры». Ім нярэдка абазначалі і землеўладанне — «дабро». У Рэчыцкім павеце яно называлася «дабруша». Пра гэта сведчыць «Рээстр рэвізіі гаспадарчай Гомельскай воласці 1560 года». Гэтая дата і лічыцца афіцыйным годам заснавання горада Добруша. Аднак такі статус ён набыў не хутка.

Сялом працягваў лічыцца і калі ўвайшоў пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай у 1772 годзе ў склад Расійскай імперыі. Добруш як сяло імператрыцы Кацярыны II падарыла фельдмаршалу графу Пятру Румянцаву-Задунайскаму. Хоць чаму здзіўляцца, калі ў тым дараванні, у якім згадваюцца многія сёлы і вёскі, толькі Гомель названы мястэчкам. Але менавіта дзякуючы яму, яго сыну Мікалаю Пятровічу, а пасля князю Івану Паскевічу, які ў Румянцавых яго прыдбаў, а таксама яго нашчадкам, Добруш пачаў хутка развівацца. Узніклі розныя мануфактуры, а ў 1870 годзе, тады ўжо ў мястэчку, быў пабудаваны завод драўніннай масы. Праз год ён стаў папяровай фабрыкай — цяперашняя добра вядомая ў краіне «Герой Працы».

Усе гэтыя людзі, а таксама жонка Івана Паскевіча Ірына Іванаўна, у дзявоцтве Варанцова-Дашкава, назаўсёды ўпісаліся ў гісторыю Добруша. Асабліва Ірына Паскевіч, якая пасля смерці мужа шмат спрыяла паспяховай працы папяровай фабрыкі. Зразумела, што пры падрыхтоўцы да Свята беларускага пісьменства і іх не забудуць. Толькі галоўная ўвага будзе нададзена тым, хто мае непасрэднае дачыненне да нацыянальнай літаратуры. Як і прадстаўнікам іншых галін творчасці. Сяўба імі разумнага, добрага, вечнага спрыяе духоўнай прасветленасці, душэўнай чысціні. На Добрушскай зямлі — своеасаблівы мацярык, у якога, вобразна кажучы, два палюсы. Прытым абодва звязаны з вёскай Кармой.

Адзін з іх увасабляе іераманах Іаан Гашкевіч, мошчы якога ў 1997 годзе былі пастаўлены ў Свята-Пакроўскім храме вёскі Карма. Праз год з блашавання Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філарэта, адбылася кананізацыя Іаана Гашкевіча. Ён быў далучаны да ліку святых зямлі Беларускай як Іаан Кармянскі. Пры жыцці вызначаўся дабрыйнасцю, міласэрнасцю і празорлівасцю. Прапаведуючы любоў да бліжняга, пацвярджаў гэта ўласным прыкладам. Нікому не лічыў лішнім нагадаць словы апостала Іакава «Вера без спраў мёртвая».

Калі Іаан Кармянскі ў вёсцы Карма знайшоў вечны спачын, то Іван Шамякін у ёй нарадзіўся. Няма неабходнасці нагадваць усе яго званні і ўзнагароды. Дастаткова сказаць, што народны пісьменнік Беларусі паводле афіцыйнага прызнання, ён застаўся па-сапраўднаму народным і неафіцыйна. Тыя ж, хто добра знаёмы з творчасцю Івана Пятровіча, цудоўна ведаюць, якое вялікае месца займае ў напісаным ім яго малая радзіма. І як паслядоўна прапаведваў ён (вядома, паколькі абставіны былі іншыя, не адкрыта) хрысціянскія ісціны, якія, як нарэшце ўсе мы зразумелі, з'яўляюцца агульначалавечымі.

Паміж палюсамі Іаан Кармянскі — Іван Шамякін годна адчуваюць сябе і іншыя знакамітыя ўраджэнцы Добрушчыны. Калі ёсць магчымасць, абавязкова прызнаюцца ў любові да яе. Паўлюк Прануза, адштурхоўваючыся ад хрэстаматыйных радкоў народнага песняра Якуба Коласа, адзін са сваіх вершаў так і назваў — «Мой родны кут...» Мікола Кусяноў, які вядомы і як празаік, таксама ў сваёй творчасці неаднойчы

Фота з сайту fotobel.by.

Добрушскі краязнаўчы музей.

вяртаўся да зямлі маленства, згадваючы родную вёску Перарост. Добрушскія рэаліі прысутнічаюць у прозе Леаніда Гаўрылка, Валянціны Кадзетавай...

Ураджэнец Добрушчыны і народны артыст СССР Леанід Рахленка, які зарэкамендаваў сябе і як рэжысёр. У многіх спектаклях Леанід Рыгоровіч засведчыў, які вялікі талент дала яму прырода. І як хораша развіў ён яго дзякуючы сваёй нястомнай творчай працы. Аднак у памяці ён застаўся найперш дзякуючы цудоўнаму выкананню ролі Гарлахацкага. Да ўвасаблення гэтага персанажа з камедыі Кандрата Крапівы «Хто смяецца апошнім» звярталіся і іншыя выканаўцы, але пры ўсім сваім майстэрстве яны не змаглі дасягнуць таго, чаго дасягнуў Леанід Рахленка. І не толькі на купалаўскай сцэне, з якой звязаў свой лёс, але і ў аднайменным фільме.

Зямляк дабрушчан і мастак Акім Шаўчэнка. Дарэчы, сярод шматлікіх палотнаў Акіма Міхайлавіча ёсць і такія, на якіх паўстаюць воблікі асобных беларускіх пісьменнікаў: «Янка Купала на жытнёвым полі», «Я. Купала і Я. Колас па дарозе ў Канеў», «Партрэт пісьменніка У. Карпава». Шырэй і глыбей спасцігнуць яго талент можна будзе, пазнаёміўшыся з кнігай «Акім Шаўчэнка», якую выдавецтва «Беларусь» выпускае ў серыі «Славутыя мастакі Беларусі». А расказаў пра Акіма Міхайлавіча мастацтвазнаўца Уладзімір Пракапцоў.

Малая радзіма Уладзіміра Іванавіча — таксама Добрушчына. Ён прысвяціў свае кнігі і іншым знакамітым мастакам. Пра творчасць некаторых раскажаў ва ўступных артыкулах да альбомаў іх твораў. З'яўляецца і аўтарам шэрагу раздзелаў у «Гісторыі беларускага мастацтва». Напісанае ім, у параўнанні з іншымі аўтарамі, вызначаецца асабліва высокім прафесіяналізмам, умением зазірнуць у самую душу мастака, спасцігнуць нават тое, што знаходзіцца як бы за межамі твора, які разглядаецца і ацэньваецца. Гэта магчыма таму, што Уладзімір Пракапцоў і сам мастак. Ён паспяхова працуе ў станковым жывапісе. Жанры розныя: нацюрморт, пейзаж, тэматычная карціна. «М. Багдановіч. Апошні санет паэта», «В. К. Бялыніцка-Бірулі. Мелодыя адыходзячай ночы», «Адам Міцкевіч. Боль паэта»... І, безумоўна, у яго ёсць творы, у якіх прысутнічае своеасаблівае, непараўнальнае з іншымі мясцінамі, мелодыя роднай зямлі, а гэта найперш Добрушчына.

Для падрыхтоўкі да чарговага XXIX Дня беларускага пісьменства — цэлы год. Што ўсё будзе зроблена годна, ніякага сумнення. Аднак хачу звярнуць увагу вось на што. Бываючы на гэтых мерапрыемствах у многіх райцэнтрах, упэўніваюся, якія адухоўленыя твары ў тых, хто наведваецца сюды. Хацелася б, каб так было заўсёды. А яно абавязкова спраўдзіцца, калі адкінем усё дробязнае і выпадковае. Калі зразумеем, што, нягледзячы на пэўныя разыходжанні ў меркаваннях, поглядах, ёсць галоўнае і куды больш важнае. Тое, што аб'ядноўвае нас (не можа не аб'ядноўваць!). Усе мы — БЕЛАРУСЫ. А беларусы не могуць не быць адзінымі.

То і пойдзем з ідэяй адзінства ад XXVIII Свята беларускага пісьменства да XXIX!

Алесь МАРЦІНОВІЧ

зваротная сувязь

Базылёў курган ды іншыя гісторыі

Праграма «Літаратурная анталогія» на канале «Культура» Беларускага радыё ажывіць старонкі рамана Івана Мележа «Подых навалніцы». У «Радыёбібліятэцы» гучаць эсы з кнігі Янкі Сіпакова «Зялёны лісток на планеце Зямля». Празаічныя творы кароткіх форм чакаюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных. Тут прагучаць апавяданні Людмілы Рублёўскай.

Прыхільнікі перадачы «Дзіцячы радыётэатр» пачуюць на выхадных пастапоўку па творы Алеся Якімовіча «Базылёў курган». Чытанні для маленькіх ладзяцца таксама па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штове-чар ў 21:00 гучыць «Вячэрняя казка».

Для аматараў паэзіі па выхадных выходзіць праграма «Прачулым радком», у якой гучаць вершы як класікаў айчынай літаратуры, так і сучасных творцаў.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці». Госць эфіру радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы», якая гучыць у нядзелю і сераду, — паэт, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі гэтага года Віктар Шніп.

4 верасня — 115 гадоў з дня нараджэння Ігната Дуброўскага (сапр. Чарняўскі Ігнат Цімафеевіч; 1906—2003), празаіка, нарысіста, вучонага, заслужанага работніка культуры БССР.

4 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Пятра Дудо (1911—1958), літаратара, журналіста.

4 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Сакрата Яновіча (1936—2013), празаіка, драматурга, публіцыста, грамадскага дзеяча. Жыў на Беласточчыне.

5 верасня — 120 гадоў з дня нараджэння Віталія Вольскага (1901—1988), празаіка, драматурга, літаратуразнаўца, перакладчыка, заслужанага дзеяча культуры БССР.

5 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Івана Шальманава (1936—1993), празаіка.

5 верасня 70-годдзе адзначае Аляксандр Піскуноў, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

6 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Бутакова (1921—2009), тэатральнага педагога, тэатразнаўца, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

7 верасня 90 гадоў спаўняецца Мікалаю Южыку, апэратару дакументальнага кіно.

7 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Булыгі (1936—2009), беларускага скульптара.

7 верасня — 80 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Гайдуга (1941—2012), паэта. Жыў у Польшчы.

8 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Ганны Качатковай (1911—1993), актрысы, заслужанай артысткі БССР.

8 верасня 80-гадовы юбілей адзначае Віктар Нямцоў, мастак дэкаратыўна-прыкладнога і манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, жывапісец, педагог.

9 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Арнольда Міхневіча (1936—2020), мовазнаўца.

10 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння Марка Волахава (1921—2001), тэатральнага мастака.

10 верасня 70-годдзе святкуе Ірына Данілава, мастак дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жанна Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарава, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага
рэдактара — 377-99-72, 224-66-74

адказы сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
02.09.2021 у 11.00
Ум. друку. арк. 3,72
Наклад — 686

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 2321
Д 123456789 10 11 12
М 123456789 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэзнуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.